№ 282 ԿԻՐԱԿԻ, 20 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ

1915
ՔԱՌԱՍՈՒՆՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԿԻՐԱԿԻ, 20 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ № 282

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի։
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 6 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը։
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆօն № 2—53

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի եւ տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատողին 20—10 կոպ.
Տպարանի տէլէֆօն № 67

BIBLIOTHÈQUE ARMÉNIENNE VENISE - St. LAZARE

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՄՇԱԿ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ
ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1916 Թ. ՀԱՄԱՐ
(45-ՐԴ ՏԱՐԻ)
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է՝

12 և 11 ամիսը	10 ամիսը	9 ամիսը	8 ամիսը	7 և 6 ամիսը	Այնուհետեւ ամսական ՄԷԿ ռուբլի։
10 ռուբ.	9 ռուբ.	8 ռուբ.	7 ռուբ.	6 ռուբ.	

Երանեակ Սագաթելեան անհուն վշտով յայտնում է ծանօթներին ու բարեկամներին՝ իր թանգագին մօր՝ դերասանուհի
ՏԻԿԻՆ ՓԱՌԱՄԶԵՄԻ
մահը, որ տեղի է ունեցել ամսիս 16-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին։ Յուղարկաւորութիւնը այսօր, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ին, հանգուցեալի բնակարանից (Католическая № 10) դէպի Մաղնու եկեղեցին։ Թաղումը Խօջիվանքի գերեզմանատանը։
931. 1—1

ՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ցաւօք սրտի յայտնում է իրանց ընկեր
ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻ ՓԱՌԱՆԶԵՄԻ
մահը, որ տեղի է ունեցել ամսիս 16-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին։ Յուղարկաւորութիւնը այսօր, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ին, հանգուցեալի բնակարանից (Католическая № 10) դէպի Մաղնու ս. Գէորգ եկեղեցին։ Թաղումը Խօջիվանքի գերեզմանատանը։
933. 2—2

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
(Զուբալովի անուան)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏԻԿ
Խմբակցութիւնը
Այսօր, կիրակի,
Դեկտեմբերի 20-ին
կը ներկայացնէ
„ՅՈՅՍԻ" ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԸ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒՄ ԵՆ. - օր. Արծւիկ, Արմէն, Արփենի, տ. տ. Միրաքեան, Ցամբիկ, պ. պ. Գաւրօշ, Գօյանչեան, Երամեան, Մարութեան, Ցարութիւնեան II, Ռուսեան, Սերժ, Օհանեան և ուրիշ.
Սկիզբն է երեկ. ժամը 8-ին։
Տեղերի գները 4 կ. մինչև 50 կ.
Ռեժիսոր՝ ԱՄՕ-ԽԱՐԱԶԵԱՆ
Վարչութեան հերթապահ անդամներ՝
Ա. ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆ և Մ. ՍՏԱՄԲՈԼՑԵԱՆ

КАБИНЕТЪ врачебной косметики
„ГИГІЕНА"
ЛИЦА и ТѢЛА.
Москва, Камергерс. п., 5, кв. 112, 3-й подъѣздъ, близъ Художест. театра.
Телеф. 5-37-27.
Пріемъ отъ 11—6 ч. вечера.
Леченіе всевозможныхъ дефектовъ лица

морщинъ, веснушекъ, угрей и пр. Рекомендація испытанной, безвредн. косметики «Manicure» (уходъ за ногтями).
✦ СОВѢТЫ БЕЗПЛАТНО. ✦
Проспекты высылаются за 10 коп. марку.
(4.) տп. 25—1

ՀԱՒԼԱԲԱՐԻ „ՊԱԼԱՍ" ԹԱՏՐՈՆ
(Ամբողջապէս նորոգված և կարգի գցած)
Կիրակի, դեկտեմբերի 20-ին
Հայ դրամա-օպերէտային Առաջին Դերասանական Ընկերակցութիւնը
կը ներկայացնէ
— Առաջին անգամ —
ԱՍԻԱԿԱՆ ՈՒՐԱԽ ՖԱՐՍ-ՕՊԵՐԷՏԸ
50 ՏԱՐԵԿԱՆ ՋԱՀԻԼՆԵՐ
3 գործ. Թարգ. Ս. Կարապետեանի.
II
— Առաջին անգամ —
ՔԱՋԱԼ ԿԱՐԱՊԵՏ
Օպերէտ 1 գործ., հեղ. Տէր-Գրիգորեանի։
(Երգերով և պարերով)։
Աշակերտների մուտքը արգելվում է։
Սրեմեան երաժշտախումբ
Թարգմանչի ղեկավարութեամբ։
Սկիզբը երեկոյեան ժամը 8½-ին։
Տեղերի գները 1 ր. 50 կ.-ից մինչև 30 կ.։
Խմբի վարօրներ՝
Թորոսեան, Ղազարեան եւ Փիրումեան
տп. 938. 1—1

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Մ. Յ. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ
նախկին օրդինատ. Մոսկվայի համալսարանի և ասիստենտ Բերլինի համալսար՝ի պրօֆ. Պօզների։
Ընդունում է հիւանդներին միզասեռական, սիֆիլիսի եւ կաշուի հիւանդութիւններով՝
առաւ. ժամը 10—12, երեկ. ժամը 4—6։
Սօլօլակ, Բոտչեևսկայա փող. սեփ. տուն, № 1, հրշեհաշէջների բնակատեղի դիմացը, տէլէֆօն 10—58.
տп. (չ. ու. կ.) 806. 50—19

Բեռլինի համալսարանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
ՆԵՐՔԻՆ հիւանդութիւնների ընդունելութիւն. առանձնապէս կրծքի, թոքերի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի. բժշկութիւն նաև խառն ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, արհեստական ՊՆԵՎՄՕՏՕՐԱԿՍՈՎ։ Թոքերի և սրտի, նաև ուրիշ օրգանների քննութիւնը և լուսանկարելը լուսաւորված ՌԵՆՏԳԵՆԵԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐՈՎ։ Ամէն օր՝ 9—1 ժամ. ցեր. և 5—7 ժամ. երեկոյեան։ ՉՔԱՌՕՐՆԵՐԻՆ առ. ժ. 9—10 ՁՐԻ։ Бебутовская, 23. тел. 7—92.
տп. (ш. о.) 896. 100—13

ԲԺԻՇԿ
ՎԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը՝ մասնաւորապէս կոկորդի, քթի, ականջի հիւանդութիւններով։
Առաւօտեան ժամը 10—12-ը։
Երեկոյեան » 5—7-ը։
Бебутовская ул. № 26. 3-րդ օրիորդաց գիմնազիայի կողքին։
տп. 779. 50—44

Թիֆլիսի կոյրերի Հոգաբարձութեան Ակնաբուժարանի աւագ օրդինատոր
ԲԺՇԿՈՒՀԻ
ՍՕՖԻԱ ՄԻՐԶՕՅԵԱՆ
ընդունում է աչքի հիւանդութիւններից ամէն օր՝ ցեր. ժամը 1½-ից մինչև ժամը 3-ը։ Սերգիէեվսկայա փող. № 1. Տէլէֆօն № 16—67։
տп. 753. 50—50

ԱԶԴ
Առեւտրական Տուն «Ն. Ի. ԲՕԶԱՐՋԵԱՆՑ եւ Որդիք» Ծխախոտի գործարանը սրանով յայտարարում է, որ գործարանը աշխատում է լիակատար ընթացքով եւ բոլոր տեսակի ծխախոտների արտադրութիւնը կատարվում է անընդհատ: Մանրավաճառ խանութներին մեր ծխախոտային ապրանքը մատակարարում են մեր կառքերը: Ֆաբրիկային զխաւոր խանութը գտնվում է Դվորցովայա փողոցի վրա, ուր ընդմիշտ կարելի է ստանալ մեր գործարանի արտադրած բոլոր տեսակի ապրանքներից:
Խորին յարգանքով Ա/Տ «Ն. Ի. ԲՕԶԱՐՋԵԱՆՑ և Որդիք».
917. 3—3 (հ.կ.) տп.

ՄԵՐ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

—

Մեր ազգային դրութիւնը դժուար թէ երբեւիցէ ենթարկված լինէր այնպիսի անորոշութեան, դժբաղդութեան, ինչպէս այսօր։

Կ. Պօլսում և Երուսաղէմում մենք ունենք պատրիարքներ, Սիսում մենք ունենք կաթողիկոս. վերջին երկու քաղաքներում մենք ունենք անհագին և անգնահատելի ազգային-եկեղեցական հարստութիւններ և սակայն մենք չը գիտենք, թէ ի՛նչ դրութեան մէջ են մեր կաթողիկոսը, մեր պատրիարքները, մեր ազգային-եկեղեցական հարստութիւնները։ Ի՛նչ դրութեան մէջ է և արդեօք ո՞ղջ է Օրմանեան արքեպիսկոպոսը, որ գնացել էր Երուսաղէմ՝ բարեկարգելու ս. Յակոբի վանքը. ո՞ղջ են արդեօք Կ. Պօլսի պատրիարքը և Սսի կաթողիկոսը, այդ ևս չը գիտենք. Ծշմարիտ որ սպանված են մեր ազգային և կուսակցական գործիչներից շատերը, ինչպէս լուրեր են պատում, թէ յոյս կարելի է ունենալ, որ դաժանութեան բաժակն անցած լինի նրանցից։

Մենք ոչինչ չը գիտենք, ոչինչ չը գիտէ և էջմիածինը։

. . . .

Եւ հետեւանքը ակնյայտ էր ու ողբալի։

Այսօր նոյնիսկ ամենաօպտիմիստները, նոյն իսկ նրանք, որոնք թունդ ջատագովներն էին եղած մարմնի, տեսնում են, որ բողոքողներն իրաւունք ունէին, որ համազգային վշտի, աղէտի օրերին անհրաժեշտ էր բոլոր հատուածների, հոսանքների միութիւնը, համերաշխութիւնը, համագործակցութիւնը, որ՝ լոկ կուսակցական վրէժխնդրութեան համար՝ հակառակորդ և բողոքող տարրերին հեռացնելն ազգային ընդհանուր նաւի ղեկավարութիւնից այն հետեւանքն առաջացրեց, որ նաւը ճեղքուածք ստացաւ և խորտակվելու դրութեան հասցվեց։

Ճիշդ է, այսօր այն մարդիկ, որոնք չը մասնակցեցին այդ մարմնի գործունէութեան, ունեն այն անհատական մխիթարութիւնը, թէ իրանց խղճի վրա չէ ծանրանում ազգային մեծ աղէտը, բայց վերջապէս չէ՞ որ ինքն ազգը տուժեց ու տուժեց անհեթեթօրէն։

Ի՞նչ է մնում անել այժմ. Այն, ինչ որ մի քանի անգամ առաջարկվել է զանազան կողմերից — վերակազմել մարմինը արդարացի, անկուսակցական, ձեռնհաս, շիտակ, անկեղծ հայրենասէր անձերից և փրկել այն, ինչ որ դեռ կարելի է փրկել. Թող հեռանան ասպարէզից ապիկարները, կուսակցական նախանձով կուրացածները. Թող ասպարէզ գան փորձված, շրջանկատ, քաղաքականապէս հասուն գործիչները։

Իսկ մարմնի կազմակերպութիւնը պէտք է կատարվի կամ օրինաւոր համագումարի ձեռքով, կամ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի բարեհայեցողութեամբ։

Հ. Ա.

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
Երկուշաբթի, դեկտեմբերի 21-ին
Հայոց Դրամատիկ Ընկերութիւն
ՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
Կը ներկայացնէ
ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ
Դրամա 12 պատկերով, Լ. Շանթի։
ՊԻԷՍԸ ԿԸ ԽԱՂԱՑՎԻ ԼՐԻՒ ԱՌԱՆՑ ԿՐՃԱՏՈՒՄՆԵՐԻ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒՄ Է ԱՄԲՈՂՋ ԽՈՒՄԲԸ
Սկիզբը ժամը ճիշդ 8-ին։ ✦—✦ Տեղերի գները սովորական են։
Տոմսակները ծախվում են միմիայն թատրոնի կասսայում։
Կասսան բաց է ամեն օր ժամը 10-ից մինչև 2-ը, երեկոյեան 6-ից 8-ը։
Ռեժիսոր՝ ՍԵԻՈՒՄԵԱՆ
Վարչութեան հերթապահ անդամներ՝ Վ. ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ և Ց. ԶՄՇԿԵԱՆ
տп. 935. 1—1

ԿՈՉ
„ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ", ստանալով Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսի օրհնութիւնը և հաւանութիւնը ու պատշաճաւոր իշխանութեան թոյլտուութիւնը, իրան նպատակ դրած լինելով ըստ առաջին հերթի նպաստել Վասպուրական նահանգի վերաշինութեան գործին և հայ կամաւորական միլիցիայի պահպանութեան, որ պէտք է պաշտպանէ տեղական ժողովուրդը աւարառութիւններից և աւազակութիւններից, — սրանով կոչ է անում հայ գիտակից և հայրենասէր հասարակութեանը՝ աջակցել իրան՝ գլուխ բերելու այդ կարեւոր և շինարար գործը։

Թող այս անգամ ևս, ինչպէս և միշտ, հայ ունեւոր ռուբլիներին միանան և չաստանան հայ ժողովրդի լումաները և թող այս շինարար գործը նկատվելով ժողովրդական՝ հայ ժողովրդի ամեն մի անհատ չը խնայէ իր փոքրիկ լուման ձգելու ազգային այդ շինարար գանձանակի մէջ։

Դրամական նուէրները կարելի է ուղարկել կամ ուղղակի Յանձնաժողովի նախագահ Դաւիթ-խան Աւան-Իւզբաշեանի հասցէով՝ (Тифлисъ, ул. Петра-Великаго, собст. домъ, Давиду Богдановичу Аванъ-Юзбашеву Хану Сакнакскому), կամ գանձապահ Ալ. Մելիք-Ազարեանցի (Тифлисъ, Лермонтовская ул. соб. домъ) և կամ «Մշակի» միջոցով։

Նախագահ Յանձնաժողովի՝ Դաւիթ-խան Աւան-Իւզբաշեան
Փոխ-նախագահներ՝ Հ. Առաքելեան, բժշկ. Բ. Նաւասարդեան
Անդամ-գանձապահ՝ Ալ. Մելիք-Ազարեան
Անդամներ՝ Միք. Արամեան, Ց. Պասրեան, Միք. Աթաբէկեան, Խաչ. Խաչատրեան, Ստեփան Սուլթանեան, Աւետիք Եղեկեան, Ստ. Մալխասեան (քարտուղար), Մ. Մինասեան
(օ. մ.) տп. 915. 10—4

ԿՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ
ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բոտչեևսկայա 13, տէլէֆօն 4—21.
Ընդունելութիւն թէ կանանց և թէ ծննդկան, նոյնպէս և վիրաբուժական կարիք ունեցող մնայուն (стаціонаръ) հիւանդների (բացի վարակիչ և հոգեկան հիւանդութիւններից) վարօրօք գրվելու պայմանով։
Ընդունելութիւն՝ կանանց հիւանդ. ամեն օր՝ ժ. 11—12 առ.։
Հիւանդանոցի բժիշկները
Ա. Ա. Ցարութիւնեան
Ն. Ն. Վեսելովզորով
Լ. Ա. Զակրժեվսկի
Ի. Գ. Կալամկարեան
Կ. Ա. Նովիցկիյ
Ն. Ն. Տէր-Ներսէսեան
Լ. Բ. Փիշէր
Յ. Գ. Շահպարոնեանց
(հ. կ.) տп. 742. 100—20

ԲԺԻՇԿ
Շուշանիկ Նարաքեան
(Մասնագէտ կանանց հիւանդութիւնների եւ մանկաբարձութեան)
Վերադառնալով հանքային ջրերից՝ վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը։
Ընդունում է ամեն օր՝ (առ. ժ. 1—2. (եր. ժ. 4—6.
Հասցէն՝ Սօլօլակ, Բոտչեևսկայա փ. № 1.
Հեռախօս 10—58.
(և.հ.կ.) տп. 634. 100—42

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ
ԵՒ ԼԱԲՈՐԱՏՕՐԻԱ
ԿԷՕՆՃԵԱՆ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԻ
Պլոմբ—ոսկուց, արծաթից, ֆարֆորից և այլն։ Ատամի հեռացումը առանց ցաւի։ Արհեստական ատամներ ոսկուց (առանց քիմքի) և կաուչուկից՝ կատարելագործված միջոցով։
Ընդուն. 10—2 առաւ. 4—7 երեկ. Լերմոնտովսկայա փողոց № 1. Մուտքը պէրլոյից։
տп. 313. 100—98

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—о—

ՄԻՋԱԳԵՏՔԸ ԵՒ ԲԱՂԴԱԴԸ

—

Ներկայ համաշխարհային պատերազմը առաջ է քշել Միջագետքի և Բաղդադի հարցը, որ անհագին նշանակութիւն է ստացել։

Միջագետքը կամ Մեսապօտամիան մի ժամանակ նշանաւոր քաղաքակրթութեան, մշակոյթի օրրան էր։ Այդտեղ ծագեց, զարգացաւ, ծաղկեց ասուր-բաբելօնական կուլտուրան հազարաւոր տարիներ մեզանից առաջ։ Իսկ Բաղդադը, հռչակաւոր արաբական խալիֆ Հարուն-էլ-Ռաշիդի փառաւոր մայրաքաղաքը, ուր գիշերները այդ հզօր խալիֆը իր իմաստուն Ջաֆար վեզիրի հետ դէրվիշի կամ մուրացկանի և կամ վաճառականի հագուստով ծպտեալ պատում էր փողոցները և տները, խնդրելով հիւրասիրութիւն, իբրև օտարական, որպէսզի անձամբ ծանօթանայ իր ժողովրդի կարիքներին և վիճակին, այսօր, աւա՜ղ, զրկված է իր նախկին շուքից և փառքից։ Իսկ Միջագետքը, մի հզօր և ինքնուրոյն քաղաքակրթութեան այդ օրրանը, այսօր ամայացած է և դարձած աւազոտ անապատ, ուր թափառում են բէդուին աւազակները։

Սակայն այսօր նորից նրանք նշանաւոր կարեւորութիւն և հռչակ են ստանում պատերազմի պատճառով։ Այսօր Միջագետքը պատերազմադաշտ է, ուր անգլիացիները չափվում են թիւրքերի, արաբների հետ, որոնց օգնում են գերմանացիները։ Եւ Միջագետքի մայրաքաղաք Բաղդադը, շինված Տիգրիս գետի ափին, կազմում է մի հանգոյց հինգ ճանապարհների մէջ, որոնք տանում են դէպի Հալէպ, դէպի Պարսից ծոց, դէպի Սպահան, դէպի Համադան և դէպի Մեքքա։ Բաղդադի միջով են անցնում ուղտերի կարաւանները, որոնք գալիս են Աւղանստանից, Դամասկոսից, Սամարղանդից և Նեջդայից։ Ում ձեռքում գտնվեն Միջագետքը և Բաղդադը, նա կը լինի ապագայ տէրը Արեւելքի, որովհետև երկաթուղին դէպի Պարսից ծոցը կը բանայ ճանապարհը դէպի Հնդկաստան։

«Բաղդադում մենք կը գտնենք ամբողջ իսլամը և քրիստոնէական աշխարհի կէսը»

Սրանով յայտնում ենք, որ „ԹԻՖԼԻՍԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆ. ՑԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԲԻՒՐՈՅՈՒՄ“ արձանագրված են [illegible] գաղթականներ, որոնց մէջ կը գտնվեն ամեն տեսակ [illegible], գործավորներ, [illegible], գրագիրներ, [illegible], մշակներ, արհեստավորներ, վաճառականներ և [illegible] ծառայութեան մէջ առնել նրանց։ [illegible] է ամեն օր առաւօտ ժամը 10—3-ը և երեկոյ ժ. 7—8-ը։ [illegible] պասաժ» № 20.
Գաղթականներին գործ հայթայթող Ցանձնաժողով
939. 2—1

—ասում է մի անգլիական ճանապարհորդ, որ այցելեց Բաղդադը անցեալ տարի մարտին։

Եւ Բաղդադն ու Միջագետքը նշանակութիւն [illegible] ոչ միայն [illegible], այլ ապա[illegible] [illegible] խտութիւնը չը [illegible] դից, ոչ Մի[illegible] [illegible] քին գտնվեն [illegible] ոչ միայն Ա[illegible] [illegible] տնտեսապէս [illegible] Շատ հեշտ է [illegible] դարձնել ծաղ[illegible] [illegible] քան Եգիպ[illegible] [illegible] կարող կը լինի [illegible] 20 անգամ [illegible] այդ է պատ[illegible] [illegible] ամեն կերպ [illegible] ձգել այդ եր[illegible] [illegible] րաքաղաքը։

[illegible] պետութիւնը, [illegible] ելի ոյժ կը [illegible] ռուսական [illegible] թիւրք-գեր[illegible] [illegible] մանական զորքի առաջխաղացումը դէպի Պարսկաստան՝ ահագին նշանակութիւն ունի, որովհետեւ անգլիական զորքերը, պատերազմելով Բաղդադի մօտ, ապահով կը լինեն, որ թիւրք-գերմանական զորքերը չեն կարող յոյս դնել Պարսկաստանի վրա։

ՉԵԽ ՍՕՑԻԱԼԻՍՏՆԵՐԻ ՄԱՆԻՖԵՍՏԸ

Ամերիկական մի թերթում տպված է չեխերի արտասահմանեան կոմիտէի և չեխական սօցիալիստական կուսակցութեան ամերիկական ֆրակցիայի կոչը, որի մէջ նրանք ցոյց են տալիս, որ Բիսմարկի օրից Աւստրօ-Ունգարիան ենթարկվում է Գերմանիայի ազդեցութեան։

«Ներկայ սարսափելի պատերազմին գերմանականութիւնը ձգտում է տիրանալ Աւստրօ-Ունգարիայի սլաւօն ժողովուրդներին և նրանց գլխի վրայից իրագործել իր քաղաքական և տնտեսական գերիշխանութիւնը Բալկաններում։ Այդ պատճառով մեր միակ պարտականութիւնն է՝ ըմբոստանալ քաղաքական այն գրոհի դէմ, որ սպառնում են մեզ Գերմանիան և Աւստրիան։

«Մենք չենք հաւատում, որ Գերմանիայի յաղթութեան հետեւանքը լինի Լեհաստանի վերականգնումը. որովհետեւ աւստրիական կառավարութիւնը, որ բանակցութիւններ է վարում լեհ ժողովրդի ներկայացուցիչների հետ Լեհաստանի վերականգնման մասին, պարտաւոր էր նոյն սկզբունքները գործադրել և չեխ ժողովրդի վերաբերմամբ։ Բայց չեխերի խիստ հալածանքը և բանի կերպով գերմանական լեզուն նրանց վզին փաթաթելը ցոյց են տալիս, որ անհրաժեշտ է Չեխիայի անկախութիւնը ձեռք բերել ուրիշ ճանապարհով։ Այդ պատճառով էլ մենք կողմնակից ենք համագործակցելու չեխ ժողովրդական կուսակցութեան հետ Ամերիկայում և ամենուրեք պէտք է տարածենք Չեխիայի ազգային անկախութեան գաղափարը։ Մեր վճռի միակ ազդակն է հանդիսանում մեր խիղճը, որ կանգնած է չեխ ժողովրդի իրաւունքի կողմը, կոչելով կռւի ընդդէմ Աւստրիայի։

«Այս ոգով պէտք է գործեն մեր քաղաքական կազմակերպութիւնները և կուսակցական մամուլի օրգանները»։

ԱՒՍՏՐԻԱՅԻ ՍՕՑԻԱԼԻՍՏՆԵՐԻ ԿՈՉԸ

Աւստրիացի սօցիալիստները հրատարակել են մի ընդարձակ կոչ, որը հատուածաբար տպված է «Рус. Вѣд.» թերթի մէջ, որտեղից և առաջ ենք բերում մենք.

«Ճշմարտութեան ձայնը,—ասում է մանիֆեստը,—ճնշված է Աւստրիայում։ Աւստրիայի ժողովուրդները զրկված են ամենափոքր հնարաւորութիւնից՝ արտայայտվելու աճող աղքատութեան և ուժեղացող ճնշման ու բռնութեան դէմ։ Ազատութիւնը երբէք քաղաքացիական իրաւունք չի ունեցել Աւստրիայում, իսկ պատերազմի ժամանակ ըստեղծվել են այնպիսի պայմաններ, որոնք կարող են համեմատվել նրա հետ, ինչ ներկայացնում են այն երկիրները, որոնք չունեն սահմանադրական ազատութիւն։ Սահմանադրութիւնը վերջնականապէս վերացված է, կարծիքների ազատութիւնը ոչընչացված, դրա համար էլ դահիճները անարգել և անսահմանօրէն կատարում են իրանց արիւնահեղ գործը։

«Մոլեգնութիւնը, որով իշխանաւորները յարձակվում են տպված ամեն մի խօսքի վրա, զուգակցվում է բանտ նստեցնելու և կախաղան հանելու սպառնալիքների հետ։ Դատարանի վճռով կատարվող սպանութիւնները դարձել են ամենօրեայ երեւոյթ։ Մենք չենք բերում ամբողջ շարք փաստեր չեխերի կեանքից, երբ մարդկանց տասնեակներով և հարիւրներով կախում էին միայն նրա համար, որ նրանց մօտ եղել է ռուսական Գերագոյն Զօրահրամանատարի կոչը, բայց մենք չը կարողացանք լռութեամբ անցնել այն, թէ ինչպէս բանի միջոցներով ճնշվում է քաղաքական հայեացքներ արտայայտելու ամեն տեսակ փորձ։

«Գերմանական (աւստրիական) սօցիալ-դեմօկրատ Լանգեր արտագրել և ձեռքի մեքենայով տպել էր տասը իր մի քանի ծանօթներին ուղարկել խաղաղութիւնը երգող մի ոտանաւոր, որ առանց արգելքի տպված էր բուրժուական մամուլի մէջ։ Այդ բանի համար նա դատապարտվեց մահվան՝ կախաղանի միջոցով, բայց յետոյ մահապատիժը փոխարինվեց 5 տարով բերդարգելութեամբ»։

Այս նախաբանից յետոյ, մանիֆեստի հեղինակները ընդգծում են, որ իրանք պարզ հաշիւ են տալիս իրանց հայրենիքի ճակատագրի մասին այն դէպքում, եթէ նրան մի օր տիրապետի նուաճողների սրիսակ տերբօրը. բայց այն դէպքում, եթէ Աւստրիայի բազդի ներկայ տնօրէնները յաղթական դուրս գան այս պատերազմից, երկրում կը սկսվէր մի այնպիսի սարսափի շրջան, որը Աւստրիան դեռ չի ապրել։ Տիրող դասակարգերը տարվում են խելագար ծրագիրներով։ Նրանք մտնում են կռւի ռուսական ինքնակալութեան դէմ, բայց իրանք [illegible] են Աւստրիայում մրցանել աբսօլիւտիզմ, այս բառի ամենաթերըստ նշանակութեամբ։ Նրանք պայքարի լօզունգ են յայտարարում յանուն «Լեհաստանի ազատութեան», իսկ իրանք այժմ արդէն միմեանց[?] բաց կերպով ասում են, որ Լեհաստանը այն բանից յետոյ, երբ արդէն դառնալու է հաբսբուրգեան, պէտք է ենթարկվի զինուորական երկաթէ դիկտատուրային։ Լեհերը պէտք է զրկվեն ռուսական Պետ. Դումայի համար պատգամաւոր ընտրելուց և դրա փոխարէն բաղդաւորվելու են նրանով, որ անգամ գալիցիական լեհերը պէտք է զրկվեն քաղաքական ամեն իրաւունքից։ Զինուորական դիկտատուրայի այդպիսի վիճակ է սպառնում նաեւ հարաւային սլաւօններին։ Միջին Աւստրիայում, ուր կռիւը հասել է ազգայնական խելագարութեան, պատրաստվում են նոյնպիսի ռեժիմ մտցնելու։ Նրանց թւում է, թէ պայմանները դասաւորվում են շատ նպաստաւոր, որպէսզի Աւստրիայում տիրապետի գերմանացիների դեսպօտիզմը, իսկ Ունգարիայում՝ ունգարացիների։ Չեխերի և ռումինների, իտալացիների և սլօվակների համար, որոնց «հայրենասիրութիւնը» երկաչ անբաւարար, հարկաւոր են նոր, աւելի ուժեղ ճնշման միջոցներ՝ դէպի հայրենիքը սէր ներշնչելու...

Մանիֆեստի հեղինակները այդ ստնձգութիւններին հակադրում են այս սկզբունքը.

«Աւստրիան կամ պէտք է լինի աւստրիական դեմօկրատական դաշնակցութիւն, կամ բոլորովին չը պէտք է լինի»։

Այնուհետեւ անցնելով աւստրիացիների դրութեան, մանիֆեստը յայտարարում է.

«Մենք, աւստրիացիներս, զրկված ենք անգամ ամենատարրական իրաւունքներից։ Այդպիսի իրաւունք չունենք ոչ ներքին, ոչ էլ արտաքին գործերի շրջանում»։

Մանիֆեստը վերջանում է նրանով, որ ջերմ կոչ են անում կռւել յանուն խաղաղութեան, չը նայած դրա համար սպառնացող պատիժներին։

«Թող մեզ հալածեն,—ասվում է մանիֆեստի վերջում,—մեր գործը չէ կարող չը յաղթել, որովհետեւ հոգին սպանել նրանք չեն կարող»։

ԿՌԻԱՆՁՈՐ ՍԵՐԲԻԱՆ

«Journal» լրագրի ասելով, դեկտ. 8-ից աւստրիացիների և բօլգարների միջև ծագել է միջադէպ սերբիական հողերը բաժանելու առիթով։

Աւստրիան ուզում է Արեւմտեան Մակեդօնիան և Մօնաստիր քաղաքը։

Այդ պատճառով բօլգարական կառավարութիւնը դիմել է Գերմանիային, խնդրելով պաշտպանել իրան Աւստրիայի չափազանց ցանկութեան դէմ։

Իր այդ դրութեան մէջ Բօլգարիան յիշեցնում է գերմանացիներին՝ բօլգարների ներկայ պատերազմում ունեցած մեծ զոհերը։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

✦ Ալբանիայի իշխան Եսադ-փաշայի և սերբիական շտաբի միջև ծագել են լուրջ տարաձայնութիւններ. այդ պատճառով սերբ զօրքերը ամրանում են Ալբանիայում։

✦ Հաագայից հաղորդում են, որ Կարնէջին 60 միլիօն ֆրանկ է փոխադրել բէլգիացիների օգտին։

✦ Բօլգարիան վարձհատուցումն խոստացաւ Յունաստանին, եթէ վերջինս թոյլ տայ բօլգար զօրքերին մտնել Յունաստան։ Յունաց կառավարութիւնը մերժեց ընդունել վարձհատուցումն։

✦ Սօֆիայում կայացել է խորհրդակցութիւն Ռադօսլավովի, թիւրքաց, աւստրիական և գերմանական դեսպանների մասնակցութեամբ՝ Սալօնիկի դէմ արշաւանք ձեռնարկելու հարցի առիթով։

✦ Բօլգարիան Գերմանիայի պահանջով համաձայնել է մասնակցել Սալօնիկի դէմ նախատեսված գործողութիւններին։

✦ Աթէնքից հեռագրում են, որ Կօնստանդին թագաւորի առողջութիւնը վատթարացել է։

✦ «В. В.»-ի ասելով, Օրշովում կայացել է կարեւոր խորհրդակցութիւն Մակենզէնի, Ֆօն-դէր-Գօլց-փաշայի և Էնվէր-փաշայի մասնակցութեամբ։ Քննվել է դէպի Եգիպտոս արշաւանքի ձեռնարկելու խնդիրը։ Զօրահրամանատար կարգված է Գօլց-փաշան, որ արդէն եկել է Հալէպ։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԲԵՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
18 դեկտեմբերի

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ. — Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Կովկասեան զօրաճակատի վրա թիւրքերը փորձեցին անցնել Արխավէ գետը Խօփից դէպի հարաւ, բայց մենք արգելք եղանք։

Արդօստ գիւղի շրջանում մեր կրակը կանգնեցրեց թիւրքերի դիրքամրացման աշխատանքները։

Պարսկաստանում, Ուշնուից դէպի արեւելք (Ուրմիայից դէպի հարաւ) ընդհարումներ են քիւրդերի հետ, որոնց պաշտպանում են թիւրքաց հետիոտն գնդերը։

Սիրկան գիւղի շրջանում, Համադանից դէպի հարաւ, հրացանաձգութիւն է պարսկական ժանդարմների հետ, որոնք անցել են մեր թշնամիների կողմը։

ՊԱՐԻԶ.—Պատերազմական գործողութիւններ Դարդանէլի մօտ.

Դեկտ. 15-ին և 16 ին երկուստեք արտիլերիան լարված գործում էր, ըստ որում թշնամին ռմբակոծում էր առաւելապէս Սէդիլ-Բահրի խրամ[...]ները։

Դեկտ. 15-ի առաւօտեան ֆ[...]սիական մի յածանաւ կատաղի ռ[...] կոծութեան ենթարկեց ասիական [...] թիւրքական մարտկոցները։

Կէսօրից յետոյ թշնամու մի [...]պլան, որ փորձում էր թռչել մե[...]րագծերի վրայով, փախուստի գ[...] դաշնակիցների աէրօպլաններից։

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՌԱԶՄԱԲԵՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
18 դեկտեմբերի

ՊԱՐԻԶ.—Ծովային մինիստրութիւնը հաղորդում է.

Աւստրիական ծովային դիվիզի[...] դուրս էր եկել Կատտարօյից՝ Դու[...]ցօն ռմբակոծելու համար, հանդի[...] դաշնակիցների դիմադրութեան։ [...]տրիական «Լիկա» ականանաւը [...]սուզվեց, իսկ «Տրիգլավ» ականանա[...] դաշնակիցների ռազմանաւերը ոչնչ[...]րին։ Թշնամու մնացած ռազմանաւ[...] փախան։

ՑԵՏԻՆԻԷ.—«Պրէս-Բիւրօն» հաղորդում[...]

Սանջակի զօրքի ամբողջ ռազմա[...]կատի վրա դեկտ. 15-ին տեղի էր[...] ննում կատաղի թնդանօթային կռ[...]

Լովչէնի զօրաճակատի վրա թշնա[...] նորից յարձակում գործեց Գաշտ[...] լերան վրա։ Երեքօրեայ կատաղի կռ[...]ներից յետոյ, որոնց ժամանակ [...] տվիացիք հազարաւոր ռումբեր ա[...]կեցին թէ զօրաճակատի վրա [...] ռազմանաւերից, թշնամին ստիպ[...] էր նահանջել հետապնդվելով մեր [...]քերից։

ՊԱՐԻԶ.—Դեկտ. 16-ին մեր աէ[...]պլանները ռումբեր նետեցին բօլգ[...]ների վրա Պէտրիկի մօտ։

Յունաստանի սահմանի ուղղութեա[...] ոչինչ էական բան տեղի չունեցա[...]

ԼՈՆԴՈՆ.—Րէյտէրի գործակալ[...]թեանը հաղորդում են Սօլունից.

Դեկտ. 17-ի առաւօտեան Սօլ[...] ազգաբնակութիւնը յուզվեց քաղաք[...] նաւահանգստի վրա 3 «Տաուբէ»[...]ելալուց։ Նրանց վրա բացվեց ռմ[...] կրակ ռազմանաւերից, բայց նրա[...]ըստ երեւոյթին անվնաս մնացին, որո[...] հետեւ շատ բարձր էին թռչում։ Ֆրա[...]սիական աէրօպլանները բարձրացա[...] թշնամուն հալածելու համար։

ՍՕԼՈՒՆ.—Գերմանական 4 աէր[...]պլան երէկ թռչում էին դաշնակիցներ[...] բանակատեղի և քաղաքի վրա 300 մետր բարձրութեամբ և նետեցին ռումբեր։ Մարտկոցներից և ռազմանա[...]ւերից արձակված կրակը փախուստ[...] դարձրեց թշնամուն։

ՑԵՏԻՆԻԷ.—«Պրէս-Բիւրօն» յայտնում[...]

Սանջակի զօրաճակատի վրա դեկ[...] 16-ին մենք ոչնչացրինք թշնամու [...] զօրախումբ և գերեցինք 15 մարդ։

Հարաւային զօրաճակատի վրա մե[...] վանեցինք Բուշիդի դէմ գործված յար[...]ձակումը։

Աւստրիացիք տիրեցին և ամրացնու[...]են Բաշկօվա լեռը։

Լովչէնի զօրաճակատի վրա մեն[...]

ԲԱՆԱՍՏԻՐԱԿԱՆ

ԳԱՐՈՒՆ

„Գարնանային հովեր“ պօէմից

Բացվում է գարուն ծիլերով հազար,
Զուգվում են պէս-պէս դաշտեր ու արօտ.
Շուշան անմոռուկ, ծաղկունք լալազար
Շնչում են անյագ և սէր ու կարօտ։

Գարնան շնչի հետ անուշ կարկաչով
Ժայռերին կայտառ զարկում են ալիք.
Հիւսերը փունջ-փունջ, ուրախ քրքիջով
Հովիտ են իջնում հարսներ ու աղջիկ։

Պէխ-աղբիւրի մօտ, դալար կանաչում,
Կազմում են նրանք խմբական երգ-պար.
Կաքաւում զուարթ, գոչում են կանչում,
Նարանոր երգեր հնչում անսպառ։

«Աղբիւրի մօտ քեզ սիրեցի,
«Բոյիդ մատաղ, ալ-տղայ.
«Ջիուդ վրա, արի անցի,
«Ոսկեմազով, խալ տղայ։

«Եարըդ մենակ նստած սարին...
«Սարից լուսնակ կը ցոլայ.
«Կանչի՛, բլբուլս զարկ չանգուրին,
«Ոսկեքաքուլ ջա՛ն տղայ»։

— Սարի ջէյրան, իմ սիրելիս,
Ես քո բոյով արբենամ.
Կրծքիդ վերա մի խալ ունիս,
Կուրծքդ մարմար, զոյգ շամամ։

Ես աչերուդ ես մարեցայ,
Տուր ինձ անո՛ւշ մի պաչիկ,
Եարըս հինցաւ, եարըս մոռցայ,
Քեզ սիրեցի, ջան աղջիկ։

Գուրգէն Հայկունի

* *

Ես կը ծխամ մեզմ ու հանդարտ՝
Նման մարող կրակին
Եւ կը խեղդեմ իմ ցաւ ու դարդ՝
Մեծ քան սարերն ահագին։

Ձեմ զայրանայ հրդեհի պէս՝
Երկնասլաց, բոցավառ.
Այժմ հոգիս անզօր է, հեզ,
Զունի թեւեր օդապար։

Ես կը ծխամ, ես կը մարիմ
Որպէս տխուր վերջալոյս,
Ու կը մնեմ մաւյլ չիրիմ՝
Անվիշտ, անլաց և անյոյզ։

Ց. Պետրոսեան

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

(Բանտարկեալի յիշատակարանից)

Հոկտեմբերեան գեղեցիկ օրերից մէկն էր։ Օրը կիրակի էր։

Արեւը բանտի փոքրիկ լուսամուտներից մտած՝ մի անկիւնից միւսն էր անցնում։

Բանտում ուրախ, տօնական տրամադրութիւն էր տիրում։

Այդ օրը տեսութեան օր էր. Թոյլատրվում էր բանտարկեալներին տեսնվել իրանց ազգականների հետ և ընդունել նրանցից ուտելեղէն։

Երրորդ կօրպուսի № 59 խցիկում նոյնպէս ինչ-որ իրարանցում կար։ Բոլորը 10 հոգի էին։ Զարթել էին սովորականից շատ վաղ, կարգի բերել անկողինները, մաքրել խցիկը (խցիկը մաքրում էին բանտարկեալները հերթով), հագնվել աւելի մաքուր, քան սովորական օրերը, և անհամբեր սպասում էին վերակացուի կանչելուն։

Բանտարկեալներից իւրաքանչիւրն ունէր քաղաքում ազգական։ Մէկը սպասում էր իր ծնողներին, միւսը իր եղբօրը, երրորդը իր հօրեղբօրը, փեսին և այլն։

Սովորական «повѣрка»-ից *) և «справка»-ից **) յետոյ խցիկի բանտարկեալները կատակներ անելով նստեցին ընդհանուր թէյի սփռոցի շուրջը։

Ուրախ տրամադրութեան տակ խմելով թէյը, բոլորը հաւաքվեցին խցիկի վանդակապատ երկաթէ դռան առաջ ու սպասում էին վերակացուի կանչելուն, թէև մինչև կանչելը դեռ մօտ երկու ժամ կար։

Մի քանիսը անհամբերութիւնից, վերակացուից ծածուկ, բարձրանում էին և վանդակապատ փոքրիկ պատուհանից նայում դուրսը հաւաքված ամբոխին ու հիասթափված ցած իջնում չը գտնելով ամբոխի մէջ իր ազգականներից ոչ մէկին։

Այդ երկու ժամը տարի թւաց։

Վերջապէս լսվեց սուլոցի ձայնը, և վերակացուն սկսեց խումբ-խումբ կանչել նրանց, որոնց ազգականները եկել էին տեսութեան։

Բոլորը գնում էին և վերադառնում ուրախ տրամադրութեան տակ, ձեռներին բռնած սփռոցի, անձեռոցիկի, թաշկինակի մէջ զանազան ուտելեղէն, բացի քաղցրեղէնից և մրգեղէնից, որ՝ բանտի ներքին կանոնների համաձայն՝ արգելված էր։

№ 59 խցիկի բոլոր բանտարկեալներին կանչեցին, բացի Գասպարեան անունով մի երիտասարդից։ Բոլորը վերադարձած կապոցներով՝ ուրախ-ուրախ յայտնում էին լսած նորութիւնների ու ստացած տպաւորութիւնների մասին։ Միայն Գասպարեանն էր, որ յոյսը կտրած, թէ այսօր այլ ևս չեն կանչի իրան, տխուր նստած էր իր ծալած տեղաշորի վրա։ Նա ամուսնացած էր և ունէր երեխայ։

Նրա գլխում կուտակվում էին ծանր մտաբումներ և նրա դէմքը քանի գնում՝ մռայլվում էր.

— Մի՞թէ,—մտածում էր Գասպարեանը,— կինս, որ այնքան սիրում էր ինձ և ոգևորվում իմ գաղափարներով, մոռացել է ինձ, երես է թեքել ինձանից իբրև ոճրագործից ու ամօթ է համարում նոյն իսկ տեսութեան գալ։ Գուցէ կինս կամ երեխաներս են հիւանդացել։ Գուցէ քննիչը չէ տուել թոյլտւութիւն.—փորձում էր մխիթարել իրան Գասպարեանը,—բայց այդ դէպքում գոնէ ուտելեղէն էլ է կը բերէր։

Այսպէս՝ մօքերը մէկը միւսից ծանր գալիս անցնում էին, և նա քանի գնում՝ աւելի էր մռայլվում ու յուսահատվում։ Նրա յուսահատութիւնը և դառն վիճակն աւելի ծանրացնում էին ընկերների անտեղի կատակները։

Մէկը կողքով անցնելով ծաղրաբար մխիթարում էր ասելով.

— Երևի՝ գալիս՝ կնոջդ կօշիկի կրունկը ընկել է, և նա վերադարձել է նորոգելու կօշիկը և այդպիսով ուշացել։

Մի ուրիշը քթի տակ երգում էր՝

— „Ко мнѣ на свиданіе не придутъ: чай, сахаръ, табакъ не принесутъ“.

Գասպարեանը չը կարողանալով այլ ևս համբերել՝ դէմքը ծածկեց ձեռքերով ու սկսեց հեկեկալ դառնագին։

Մժէժ Գողթնեցի

ԱՆՍՏՈՒԹԻՒՆ

(Ա. Ի. Կուպրինից)

«... Ամբողջ օրը ես քաշ եմ գալիս ընկճված, անզօր ու կասված։ Ունայնութիւնը և աղմուկը հիւանդագին խփում են իմ աւերված նեարդերին. ցերեկվայ լոյսը ծակում է իմ թոյլ աչքերը»։

«Աշխատանքն ինձ զարշանք է պատճառել և ես արդէն վաղուց ձեռք չեմ առնում վրձինս,—հէնց այն ժամանակից, երբ իմ «Բաքոսեան նկարների» համար վճռեցին յատկացնել ինձ ոսկեայ մէդալը։ Սկսած նկարները, որոնք ծածկված են սարդոստայնով, կախված են պատերից և նկարչատախտակներից։ Օ՜, եթէ ինձ աջողվէր հաղորդել կըտաւին այն, ինչ որ արդէն վաղուց տիրում է իմ ցնորքների և և երազների մէջ։ Ինձ թւում է, որ եթէ որևէ մէկը կարողանար բոլոր ոյժը, տաղանդի ամբողջ լարվածութիւնը դուրս թափել մի երկի մէջ, նա յաւիտեան կանմահացնէր իր անունը։

«Բայց արդեօք հնարաւո՞ր է այդ մարդու համար...

«Երկար, տախտկալի օրն անցնում է. երեկոյեան ստուերները թանձրանում են, և ինձ տիրում է օտարոտի, վաղուց ծանօ[...] մի յուզմունք... Ես իջեցնում եմ վարագոյ[...]ները, վառում եմ մոմերը և քնի սպասու[...]

«Եւ ամեն անգամ, երբ ես նիրհում եմ[...] ինձ պատկերանում է միշտ միևնոյն տեսիլը։ Իմ սենեակը մնում է սպիտակ, երկա[...] զգեստով մի կին, այնպիսի զգեստով, ին[...] պէսին հագնում էին Յունաստանի և Հռոմ[...] կանայք։ Նրա ձեռներն անզօր ընկնում ե[...] կողքերի ուղղութեամբ, գլուխը կորացած[...] Նրա դէմքը սաստիկ գունատ է, երկար [...] արտեւանունքները կախ արած, կարծես [...] ամբողջապէս հիւսված է այն մշուշից, որ[...] գիշերները բարձրանում է հայած ճահիճնե[...]րից. բայց նրա շրթունքները անսովոր [...] և զգայուն էին։ Տարօրինակ կինը դանդ[...] մօտենում է ինձ, պառկում ինձ հետ կող[...]քիս և գրկում ինձ... Ես սառում եմ նր[...] գրկախառնումների մէջ, բայց նրա զարմ[...]ըելի շրթունքներն այրում են ինձ։ Ես զգում եմ, որ նա իր ամեն մի համբույ[...] հետ խմում է իմ կեանքը դանդաղ կում[...]ով... Այդ կախարդական տանջող հրճվ[...]կութիւնը շարունակվում է մինչև առաւօտ[...] մինչ այն ժամանակ, երբ ես ուժասպառու[...]թեան մ՚ ընկղմվում եմ խոր քնի մէջ առանց մտապատկերների և տեսիլների...

«Լուսանում է, դարձեալ երկարում[...] տխուր, դժգոյն օրը... Ես սարսափով մտ[...]ծում եմ գալիք գիշերվայ մասին և միևնո[...] ժամանակ անհամբերութեամբ տենչում[...] նրան։ Եւ միշտ ինձ թւում է, որ իմ շուր[...] անտեսանելի ապրում է սիրելի, տարօրինա[...] խորհրդաւոր և մշուշապատ պատկերը։

«Մօտենում է գիշերը և նրա հետ նոյ[...] տեսիլքը...

«Ինչո՞վ կը վերջանայ այդ բոլորը[...] արդէն ուժասպառ եղայ, իմ կուրծքը մաքվում է, ես զգում եմ, որ այդ շու[...] գիշերները կամաց-կամաց հալ ու մաշ անում իմ կեանքը...

«Շատ կարելի է, որ ես շուտով մեռնեմ կամ գժվեմ։

«Բայց դրանից առաջ, ես այնու ամենայ[...]

վանեցինք թշնամու յարձակումը, պատճառելով նրան խոշոր կորուստներ և վերցնելով գերիներ։

ԱԹԷՆՔ.—Կաստէլլօրիզօ կղզին ֆրանսիացի 500 զինւոր գրաւեցին թընդանօթների օգնութեամբ։

Այդ առիթով յունաց կառավարութիւնը բողոքեց դաշնակիցներին։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԲԵՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

18 դեկտեմբերի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Ջալայից դէպի հարաւ-արևելք գիշերով մենք ռումբեր նետեցինք հակառակորդի խրամատների վրա։ Ցարձակվողներն առաւօտեան վերադարձան առանց կորուստների։

Դվինսկի շրջանի զօրաճակատի վրա մանր ընդհարումներ են։ Պրիպետաա գետի շրջանում փոփոխութիւն չը կայ։ Պրիպետայից դէպի հարաւ տեղ-տեղ կատաղի կռիւներ են։

ԼՕՆԴՕՆ.—Անգլիական գլխաւոր բանակից պաշտօնապէս տեղեկացնում են.

Դեկտ. 17-ին մեր 16 աէրօպլանները աջողութեամբ ռումբեր նետեցին Կօմինի կայարանի, երկաթուղագծի և նրան կից արհեստանոցների վրա։ 10 ուրիշ աէրօպլան ամրակոծեցին Գերվէլիի աէրօդրոմը և պատճառեցին լուրջ վնասուածքներ։ Երկու դէպքումն էլ աէրօպլանները վերադարձան անվնաս։

Գիշերվայ ընթացքում թշնամին ուժեղ ամրակոծութեան ենթարկեց մեր խրամատները Ցրիկուրից դէպի հարաւ։ Մի քանի գերմանացի ներս խուժեցին մեր առաջին շարքի խրամատները, բայց իսկոյն վանվեցին այնտեղից։

ՀՌՈՄ.—Գլխաւոր բանակից տեղեկացնում են.

Լագարինօ հովտում թշնամու մի քանի հետիոտն զօրամասեր յարձակումներ գործեցին Կաստէլլօ-Դանտէի շրջակայքում, բայց ամէն անգամ ետ մղվեցին։

ՓԱՐԻԶ.—Պաշտօնական հաղորդագրութիւն.

Արտուայում մեր թնդանօթային կրակը պայթեցրեց թշնամու զինապահեստը Բօրէնի մօտ։ Երկուստեք թնդանօթաձգութիւնը շարունակվում է։

ՀԱՄԱԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՑՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

18 դեկտեմբերի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Ապրուստի թանգութեան դէմ մաքառող մասնաժողովը որոշեց փոխատուութիւններ տալ միմիայն զեմստվօներին և քաղաքներին, իսկ կօօպերատիվ և սպառողական ընկերակցութիւններին միայն զեմստվային և քաղաքային ինքնավարութիւնների միջոցով։

Ի նկատի ունենալով, որ ներկայումս լուցկիների պակասութիւն է և նրանց գները անասելի չափերով բարձրացել են, ֆինանսների մինիստրութիւնը մտադիր է թոյլ տալ, որպէսզի մինչև 1917 թ. դեկտ. 1-ը անմաքս լուցկիներ ներմուծվեն պետութեան բոլոր սահմանները արտասահմանից պայմանով միայն, որ ներմուծվող լուցկիների քանակութիւնը չանցնէ մի միլիարդ արկղիկից ամէն մէկի մէջ հաշւելով 75 հատ։

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ.—Վօլֆի գործակալութիւնը հաղորդում է, որ Վիլհէլմ կայսրը տկար է կոկորդի հիւանդութեամբ, բայց անկողնում պառկած չէ, միայն բժիշկներն արգելել են նրան դուրս գալ սենեակից։

Բեռլինից տեղեկացնում են, որ 1916 թ Բէլգիայի վրա դրված է 980 միլիօն ֆրանկ պատերազմական տուգանք։

ՓԱՐԻԶ.—Եկաւ Սերբիայում գործող ռուսական սանիտարական խումբը՝ բաղկացած 22 բժիշկներից և սանիտարներից։

ԲՈՒԽԱՐԷՍՏ.—Բուլգարական կուսակցութիւնների և կառավարութեան միութիւնը գլուխ չեկաւ։

Ֆէրդինանդ արքան ազգային ժողով եկաւ իր որդիների ուղեկցութեամբ, զինուորական համազգեստով և գերմանական շքանշաններով։ Իր ճառի մէջ ազգային ժողովի նախագահ Վաչէվը զովասանքով խօսեց Բուլգարիայի դաշնակից զօրքերի և կառավարութիւնների մասին և ոչ մի խօսք չասաց երկրի ներքին դրութեան վերաբերմամբ։ Ազգային ժողովն ընդունեց 500 միլիօն լէվ գումարը պատերազմական ծախսերի համար։ Նստաշրջանը աւարտվելու է յունվարի 2-ին։

ԱԹԷՆՔ.—28,000 սերբ փախստականներից 25,000 մեկնել են արդէն Ֆրանսիա, 3000 մնում են Սալոնիկում։

ԱԹԷՆՔ.—Մասնաւոր տեղեկութիւնների համաձայն, Զմիւռնիայում աշխատող գերմանացի մեքենագործները, որոնք 25 օր առաջ մեկնել էին անյայտ ուղղութեամբ, անսպասելի կերպով երևացել են Բուդրումում (Կօսսի ծոց), ուր բաժան-բաժան արված ուղարկված են Այդընի երկաթուղով գերմանական սուզանաւեր։

ԱՅՍ ԵՒ ԱՅԼ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

18 դեկտեմբերի

ՏՕԿԻՕ.—Ինանում ծագած ապստամբութեան առիթով լրագիրները պահանջում են Ճապոնիայից նորից հանդէս գալ համաձայնութեան պետութիւնների հետ Չինաստանի հանդէպ, որպէսզի ապստամբութիւնը չը տարածվի Չինաստանի ամբողջ հարաւի վրա։

Մեծ Իշխան Գէօրգի Միխայլովիչի մօտ նշանակված են գեներալ Տէրրաուչին, գեն. ադ. Ուցխաման, Մեկսիկայի նախկին դեսպան Ատաչին, գեն. մայօրներ Սիրայը, Նակաիման և փոխ-ծովակալ Մօրին։

ՊԵԱՏԻԳՕՐՍԿ. Եկաւ Կիսլօվօդսկ բժշկվելու համար գեն. Ռուզսկին։

ՊԵԿԻՆ.—Այստեղ այն համոզմունքն է տիրում, թէ Իւնանի նահանգում ծագած ապստամբութիւնը շուտով կը ճնշվի։

Պետական խորհուրդը ընդունեց 1916 թ. բիւջէն։ Սովորական եկամուտները հաշւված են 426 միլ. դաէլ, արտակարգը՝ 46. սովորական եկամուտներն են՝ 286 միլ. և արտակարգը՝ 186։

«Ձիտօզէ» և «Տօկիվա» յածանաւերը ըշտապով դիմեցին Վլադիվօստօկ, ուր կը հասնեն դեկտ. 21-ին։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ ՃԱՇԱՐԱՆԻ ՕԳՏԻՆ

Ստացանք 1) Մերվից, Երմոգինէս Տէր-Մինասեանից 3 ր., Եկատերինօդարից, Աբիսողոմ Սարգսեանից 15 ր., 3) Սարատօվից, Յովհաննէս Գնունու, «Мотивы армянской поэзiи» գրքոյկից [illegible] եկամուտից՝ 3 ր., Դերբենդից, տ. Սառա Թադէոսեանից, իր քրոջ՝ Աննա Ղազարեանցի դագաղի վրա պսակ դնելու փոխարէն 15 ր.։

20 ԿՈՊԷԿ ՄԻԱՅՆ

Տօներն են գալիս։

Մենք տօնելիք չունենք. շնորհաւորելու էլ ոչինչ չունենք։

Մեր հայրենիքն ամայացած, եղբայրները սրախողխող, վտարանդի. մեր քոյրերը լլկված, առևանգված, հարեմներ քշված. հայ մանկտիները ողջակիզված, մնացորդը որբ, անպաստպար, հիւծված։

Մեր սրբութիւնները ոտնահար։

Սրտամաշ լացի, զսպված խուլ հեծկլտացի ու անհուն դժբաղդութեան տնքոցն է լըսվում հայ երկրի ամէն անկիւններից։

Եւ դեռ մեր շուրջը կրակ ու բոց, սգերթի զօղանջներ, բուերի վայիւնը մոլեգին ու հեգնոտ...

Անողորմ վիշապի նման՝ կեանքը իր ահռելի դէմքն է մերկացրել մեր առաջ։

Այլևս չխրաղենք. առնենք ինչ որ հրամցնում է նա մեզ։ Գունենք ներկեր տալով մեր յոյսերին ու ցանկութիւններին՝ կեանքի անիւը մենք չենք դարձնի ետ։

Նայենք դժբաղդութեանը բաց ճակատով։

Մեր ցեղի անցեալը նահատակութիւնների մի երկար շարան է. այդ պատմութիւնը կրկնվել է պէս-պէս երանգներով, կրկնվում է այսօր էլ։

Շատ ծանր ու պատասխանատու բաժին է ընկել մեզ՝ ժամանակակիցներիս։

Բայց մեր ուղին ու մեր անելիքը պարզ է։

Հասկանանք, ձեռք պարզենք ու անդադրում աշխատենք առանց լքումի, առանց մոլորալու։

Ամփոփենք մեր ույժերը, մեր ազգի բոլոր բարոյական ու նիւթական միջոցները հրապարակ քաշենք վերածնելու՝ ինչ որ կորցրել ենք, վերաշինելու, ինչ որ աւերել են։

Տօն օրեր են գալիս։

Թող տօնեն ընտրեալ ազգերը, բոլորը նրանք, որոնք վայելքի մրուրն էլ քամելու կարողութիւն ունեն։

Մեզ նման բնաջնջման մատնված հալածական մի ազգ ոչ թէ տօնելու, այլ տքնելու, անդուլ աշխատելու պարտքն ունի միայն։

Կատարենք այդ պարտքը մեր հարազատ եղբայրների հանդէպ։

Համազգային այս սգի օրերում մտածել տօնական վայելքների, անձնական հաճոյքի ու զուարճութիւնների մասին աններելի է, անվայել։

Բացառիկ օրեր ենք ապրում, բայց, սովորական տարիների նման, շատ հայեր, երևի, այս տօներին էլ շնորհաւորական այցետոմսեր ու բացիկներ կուղարկեն, այցելութիւններ կանեն ու նուէրներ կը տան իրար։

Այդ բոլորի տեղ 20-ական կոպէկ միայն թող տուրք տայ ամէն մի հայ մարդ, հայ կին, հայ աշակերտ՝ մեր ցեղի վտարանդիների ու որբերի օգտին, մեր աւերված երկրի վերաշինութեան գործին։

Թող այս տօներին կակղեն քար սրտերը, և պարտքի, գիտակցութեան ու իսկական ազգասիրութեան լումաները առատօրէն բերեն դէպի մեր ազգի սրբազան սեղանը։

Ով որքան կարող է. ըստ չափու և ըստ կարողութեան։

20-ական կոպէկը թող լինի մեր կամաւոր տուրքը տօնական հանդէսների ու վայելքների փոխարէն։

Տողերիս կցում եմ մեր լուման՝ 5 ռուբլի։

Աշխատակից

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 18-Ը ԵՒ 19-Ը

Այսօր տարեդարձն է այն խուճապի, որ անցեալ տարի դեկտ. 18-ին և 19-ին տիրեց Թիֆլիսում, երբ լուր տարածվեց, որ թիւրքական զօրքերը Էնվէր-փաշայի առաջնորդութեամբ, մօտենում են Թիֆլիսին։ Ոչ միայն սովորական կամ գորշ հասարակութիւնը, այլ և ինտելիգենտ դասակարգից շատերը վախկոտութեան և թուլութեան նշաններ ցոյց տուին և իրանց փախուստով դէպի աւելի ապահով տեղեր՝ լքումն առաջ բերին հասարակութեան մէջ։ Միայն մամուլն եղաւ, ինչպէս ճիշդ նկատում է «Кав. Сл.» թերթը, որ չը բռնվեց լքման ու վախկոտութեան զգացումներով և յորդոր կարդաց հասարակութեանը՝ սառնասիրտ մնալ, որով բաւական մեծ անդորրութիւն հաստատեց մտքերի և տրամադրութիւնների մէջ։

Յիշելով այդ տխուր օրերը, ցանկանք որ նրանք այլ ևս չը վերադառնան։ Իսկ նրանց հետևանքն այն եղաւ, որ, ինչպէս ասում են, «չը կայ չարիք, առանց բարիքի», հասարակութիւնը համոզվեց, որ մի կարգ անձինք, որոնց վրա սովոր էին նայել իբրև հասարակական ղեկավարների վրա, հանդէս եկան իրանց իսկական դէմքով և նկարագրով։

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ՊԷՏՔ Է ՈՒՆԵՆԱՅ ԻՐ ՍԵՓԱԿԱՆ ՕՐԳԱՆԸ *)

II

Մենք լաւ գիտենք, որ հայ ուսանողութեան մէջ այնու ամենայնիւ կան սակաւաթիւ անհատներ, որոնց սրտին մօտ է հայ կեանքը, որոնք ծանօթ են կամ աշխատում են ծանօթանալ նրա այլ և այլ կողմերին, պատրաստ են և ընդունակ հայ ժողովրդին օգնելու և ի դէպ հարկին որոշ զոհողութիւններ անելու այդ ուղղութեամբ։

Այն հետաքրքրութիւնը, որ նրանք ցոյց են տալիս դէպի հասարակական կեանքը, չի խանգարում նրանց գիտական պարապմունքներին. այդ կողմից նրանք աւելի առողջ հիմունքների վրա են կանգնած. բարձրագոյն դպրոց չեն յաճախում միայն քննութիւններ տալու և թուղթ ստանալու համար։

Ահա այդ գիտակից ուսանողներին ենք դիմում մենք և ասում. «Ընկերներ, ունենանք մեր սեփական օրգանը։ Մեր առաջ դրված կան շատ կարևոր հարցեր և մեզնից պահանջում են լուրջ վերաբերմունք. այդ կարևոր հարցերից մէկը անշուշտ սեփական օրգան ունենալն է։ Թող մեզանից իւրաքանչիւրը մի լաւ մտածէ, ես հաւատացած եմ, բոլորս էլ կը զգանք այդ հարցի կարևորութիւնը. դրանից յետոյ համախմբվելն ու գործի անցնելը կը հեշտանայ»։ Եթէ հայ ուսանողութիւնը սեփական օրգանի կարիք զգայ, անշուշտ կը գտնէ նաև այդ օրգանը հրատարակելու և յարատև դարձնելու միջոցներ։

. . . .

Ի՞նչ ուղղութեամբ և ի՞նչ ծրագրով առաջ է գնալու մեր օրգանը. դա մանրամասն կորոշվի յետագայում. մեզ համար այժմ պարզ է միայն հետևեալը. հայ ուսանողների օրգանը կունենայ դեմօկրատիկ ուղղութիւն, նա կապրի մասնաւորապէս տառապող, բայց դեռ ևս կենսունակ հայ ժողովրդի հետ. այդպիսով կանգնած կը լինի առողջ և ամուր հիմքերի վրա։ Կունենայ իր գիտական և գրական-գեղարուեստական բաժինը, որտեղ ուսանող երիտասարդութիւնը լրջօրէն կը զբաղվի իրան հետաքրքրող նիւթերով և երևան կը հանէ ու կը զարգացնէ իր թաքնված թարմ ույժերը։

Ուսանողական օրգանը կունենայ նաև հասարակական բաժին, որտեղ վերագնահատման կենթարկվեն հայ կեանքի բոլոր լայն ծաւալ ստացած արժէքները, օբեկտիվ կերպով կը բացատրվեն և կը քննադատվեն երևոյթները, իւրաքանչիւրին ցոյց կը տրվի իր գործելակերպի արդիւնքը և իր արժանի տեղը, կը մատնանշվեն նաև այն մօտաւոր ուղիները, որոնք կարող են հայ ժողովուրդը տանել դէպի մի իսկական կուլտուրական կեանք և դէպի ֆիզիքական թէ հոգեկան կազդուրումն։

Ուսանողը քար չէ, ոչ էլ տհաս. ունի իր ուրոյն աշխարհահայեացքը և ընդունակ է երևոյթները ենթարկել ճշգրիտ գնահատման։ Այո, գիտակից ուսանողը պէտք է լսելի դարձնէ իր ձայնը. այժմ լուռ մնալը կործանարար է թէ նրա և թէ այն տարրերի համար, որոնց մէջն է գործելու և որոնց բարօրութեանն է նուիրվելու նա մօտիկ ապագայում։

Մեր յոյսը դրել ենք յատկապէս մեր Մօսկվայի և Պետրօգրադի ընկերների վրա. եթէ նրանց մէջ միշտ արթուն մնայ և գործէ հասարակական ջիղը, այն ժամանակ կաջողվի արթնցնել թմրածներից շատերին։ Եթէ մենք զուրկ չենք նախաձեռնող ոգուց, աշխատունակութիւնից և տոկունութիւնից, օ՛ն, ուրեմն, ձեռք ձեռքի տանք և գործի անցնենք։ Ընկերներ, հայ ուսանողութիւնը պէտք է իր սեփական օրգանն ունենայ։

Մ օ ս կ վ ա — Ս. Ոսկերչեան

*) Տես «Մշակ» № 281։

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

I

Կեանքի մէջ շատ են պատահում դէպքեր, որոնք հին յիշողութիւններ են զարթեցնում։

Յիշում եմ Երևանի փողոցներում խորոված ճակնդեղ վաճառող համշարինների կանչը՝

— Լաբլաբի, այ շիրին լաբլաբի ալան...

Յիշում եմ Թիֆլիսի փողոցներում խորոված եգիպտացորեն վաճառող կինտօների ճիչը.

— Սիմինդի, բադիբուդի սիմինդի...

նիւ կուզէի պատկերացնել կտաւի վրա այն ամենը, ինչ որ տանջում է ինձ...»։

Դրանով վերջանում է նկարչի յիշատակարանը։ Նկարը ցուցադրված էր վերջին շարժական ցուցահանդէսում. նա ներկայացնում էր սպիտակ, յունական զգեստով մի կին։ Նրա ամբողջ ֆիգուրան, ձեռները, ուսերը, քաթանի ծալքերը, թւում էր թէ, նկարված էին աշակերտական վրձինով խուռնացած ու հնացած ներկերից։ Քննադատները միաձայն գտան, որ նկարը անբաւարար արտայայտութիւն է իմպրեսիօնիզմի, մինչդեռ և՛ նրանք, և՛ հասարակութիւնը նրա առաջ կանգ էին առնում համր հիացմունքով... Նկարի ամբողջ ույժը կենտրոնացած էր նրա դէմքի մէջ։ Այս տարօրինակ, գունատ դէմքը ցած թողած արտևանունքներով՝ որոնց տակից կարծես պատրաստ լինէին դուրս պրծնելու կրակոտ, մեղսալից աչքերը, այդ դէմքը վամպիրի ալ վարդագոյն շրթունքներով անյաղթելի ույժով իր վրա էր բևեռում ցուցահանդէսն այցելող բոլոր այցելուների ուշադրութիւնը։

P. S.—Նկարը վեց հազար ռուբլով գնել է մոսկվացի մի յայտնի մեկենաս։ Այդ փողով նրա բարեկամները հեղինակին պահում են հոգեկան հիւանդների արտօնեալ հիմնարկութեան մէջ։

Արծիւ

Ի դ դ ի ր մ ա ն

ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԱՌԱՍՊԵԼ

II

Երկու դարից աւելի է, որ հայ ազգի մեծամասնութեան աչքը յառած է Ռուսաստանի վրա։ Ո՞վ է կարող հերքել կամ բացասել այս հանրածանօթ (գոնէ հայերի մէջ) փաստը։ Ոչ ոք։ Եւ Ռուսաստանը յանձին նրա պետական վարիչների շատ անգամ է զգացել, որ հայութիւնը ամուր է բռնած ռուս ազգի փէշից։ Ինչո՞ւ է այդպէս եղել, դրա համար պէտք է յիշել այն արիւնոտ ուղին, որը անցել է հայը իր պատմական կեանքում։ Հայերի տածած զգացումը ռուսների նկատմամբ, նրանց բարձր համարումը ռուս պետական պաշտպանութեան մասին՝ միշտ եղել է անփոփոխ և անկեղծ։

. . . .

Հայ-ռուսական յարաբերութիւնների արշալոյսին, երբ հայերը Պետրոս Մեծի ուշադրութիւնն էին հրաւիրում Արևելքի գործերի վրա և նրա օգնութիւնը հայցում՝ ազատագրվելու պարսկական անողորմ լծից, Ռուսաստանի մեծ վերանորոգիչը իր 1724 թ. նոյեմբերի 10-ի հրամանի մէջ գրում էր. «Մենք այդ հայ ժողովրդին մեր առանձին կայսերական ողորմածութեան և հովանաւորութեան ներքոյ ենք առել»։ Եւ Պետրոսը հրաւիրում էր հայերին գաղթել Պարսկաստանին պատկանող վայրերից և բնակութիւն հաստատել մերձ-կասպեական նորանուաճ գաւառներում։ Սա ձեռնտու էր ռուսական շահերին, բայց ձեռնտու չէր հայ ժողովրդին, որը ցանկանում էր ազատ կացութեան տէր լինել իր բուն հայրենիքում։ Եւ հայ ժողովուրդը շարունակեց ապրել ու մաքառել իր հայրենիքում՝ առանց դրժելու իր ռուսասիրական ուխտը, միշտ այդ հայրենիքը կանչելով ռուսներին և առաջնորդ լինելով նրանց արշաւին։ Ռուսական առաջխաղացումը դէպի Արևելք մի դարից աւելի տևեց և ամբողջ ժամանակամիջոցին հայերին խոստացվեց այն ողորմածութիւնն ու հովանաւորութիւնը, որի մասին յայտարարել էր Պետրոսը։

Հեշտ բան չէր մի դար սպասել ռուսների գալուստը, աջակից լինել այդ գալստեան. . . . . Գիտենք արդէն, որ հայերի նման շարժումը սպառեց այն զօրութիւնը, որ դեռ ևս [illegible] ունէր Ղարաբաղում։ Եւ երբ ռուսները խոյս ոտք կոխեցին հայ հայրենիքը և ամուր կապեցին այն Ռուսաստանի հետ, պարզվեց, որ հայերն էին հրաւիրողներն ու սպասողները, բայց հայերը չեն ըստ քանակի և նիւթական զօրութեան դրութեան տէրերը, որ ջլատված է նրանց ույժը, անվտանգ միանգամայն և կարօտ երկարատև խնամքի։ Հայերը ռուսական տիրապետութիւնից ստացան պարզ հպատակութեան շնորհը միայն։ Ո՛չ բացառիկ վիճակ, ո՛չ արտօնութիւն, այլ հպատակի հաւասարութիւն։ Սա էլ խոշոր բարիք էր ինքնին։ Եւ չարքաշ հայութիւնը գոհ էր միանգամայն։ Գոհ էր մանաւանդ քաղաքի հայութիւնը, վաճառական և արհեստաւոր դասը։ Նրա համար ապահովվում էր գոյքի անձեռնմխելիութիւն, ազատ երթևեկութիւն ամբողջ երկրում և նիւթական բարգաւաճման լայն ուղի։ Այս պայմանները, ի հարկէ, բացառապէս հայերի համար չէին ստեղծվում, այլ անխտիր բոլոր ազգերի համար։ Մի համեմատաբար շատ ու քիչ բարեկարգ պետութիւն ապահովում էր իր հպատակներին բարեկեցութիւն ստեղծելու նուազագոյն միջոցներ և միայն այդ։ Մնացածը կախված էր հպատակների ձիրքից, ճարպիկութիւնից ու շնորհքից։

Սակայն պետական կառավարչութիւնը տևեալ ժամանակամիջոցին խարսխված է որոշ հասարակական խաւի վրա. բոլոր քաղաքացիներին նա անխտրաբար մասնակից չէ անում կառավարչական գործին։ Եւ պետութեան տնտեսական քաղաքականութիւնը նոյնպէս անխտրական չէ, այլ նրա նժարը միշտ ծանրում է զուրգուրանքի արժանացած դասի կողմը։ Արդ՝ ինչ ներքին քաղաքականութեան դիմեց պետութիւնը, երբ նա ամրացաւ մեր ծայրագաւառում և դիմեց օրէնսդրական շինարար աշխատանքի։ Շինարարութեան փայլուն ներկայացուցիչը եղաւ փոխարքայ իշխ. Վօրօնցովը (1844—1854), և մենք պէտք է սկսենք նրա առաջ մղած քաղաքականութիւնից։

Ամենամեծ սօցիալական խնդիրը, որ ծառացած էր ռուս իշխանութեան առջև, հողային հարցն էր։ Նա կոչված էր օրէնսդրական նորմաների տակ դնելու հողի շուրջը ստեղծված փոխ-յարաբերութիւնները։ Եւ ահա երբ եղաւ այս դէպքում ռուս իշխանութեան քաղաքականութիւնը. «Ամենուրեք,—տրամաբանում էր Պետրօգրադի առջև իշխ. Վօրօնցովը,—ուր ժողովուրդը գտնվում է քաղաքացիականութեան ցածր աստիճանի վրա, կառավարութեան համար անհամեմատ դժուար է ներգործել ամբողջ մասսաների վրա, քան մի դասի, որը աւելի է կրթված և բնականաբար աւելի է ազդեցիկ։ Իսկ այստեղ (Կովկասում—Դ. Ա.) երկրի քաղաքական դրութեան շնորհիւ՝ դժուարութիւնը աւելի է զգալի, ուստի և պէտք է ոչ միայն ձեռնամուխ չը լինել բարձր դասի (մուսուլմանական—Դ. Ա.) իրաւունքներին, այլ բոլոր միջոցներով ջանալ պաշտպանելու և հաստատելու այդ իրաւունքները, որովհետև միմիայն ազնուապետական սկզբունքը կարող է յաղթել այն ռամկավար ուղղութիւնը, որը զարգացել է և այնպէս խոր արմատներ ձգել Դաղստանում և այլն*)»։ Եւ իշխ. Վօրօնցովը իր փոխարքայութեան ամբողջ ընթացքում նախապատուութիւնը տուեց «ազնուապետական սկզբունքին»։ Այդ սկզբունքի հրահրման և յաղթանակի համար նրա օրով (1846—1851) հրատարակվեցին խիստ կարևոր հողային օրէնքներ, որոնք հայ և թուրք գիւղացիների համար ճորտական վիճակ ստեղծեցին։ Արդէն տեսանք, որ ճորտական վիճակը տարածված էր հայ գիւղացիութեան 24 °/₀-ի վրա։ Տեսանք նաև, որ հայը ճորտ տրվեց թուրք կալուածատէրերին։ Դա այն չէր, հարկաւ, որ սպասում էր հայ գիւղացին իր դարաւոր ակնկալութիւնների մէջ։

Իշխ. Վօրօնցովը ոչ միայն հայ գիւղացիութեան մի պատկառելի քանակը զոհ բերեց «ազնուապետական սկզբունքին», այլ և աշխատեց հայերին մօտ չը թողնել բիւրօկրատական սանդուխքի բարձր աստիճաններին, որոնք դէպի «ազնուապետութիւն» տանող միակ ուղին էին։ «Կան հայեր,—գրում է նա իր տեղապահ գեներալ Բեհբութին,—որոնք՝ պետական ծառայութիւն մտնելով՝ ստացել են աստիճաններ, իսկ ոմանք անձնական և տոհմական ազնուականութիւն, ինչպէս և պատուաւոր քաղաքացիութիւն. և այս վերջինը իմ կարծիքով աւելի օգտաւէտ է թէ նրանց և թէ երկրի համար, որովհետև թէև տալիս է նրանց ազնուականութեան բոլոր գլխաւոր իրաւունքները, բայց չի թողնում տէր դառնալ բնակեցված հողերի և գիւղացիների։ Այս բանում ես միշտ կանոն եմ ունեցել՝ որքան կարելի է խանգարել առևտրական դասի անդամ հայերին*)»։ Սակայն իշխ. Վօրօնցովը ոչ միայն դժուարութիւններ էր յարուցանում հայ առևտրական դասի «ազնիւ» դառնալու մարմաջի դէմ, այլև միջոցներ էր ձեռք առնում սահմանափակելու նրա հրապարակի տարածութիւնը։ Նրա դրդումով ռուս ֆաբրիկանտները (Բարանով, Գուչկով, Պրոխորով, Ձեւմերիկով և այլն) 1847 թ. Թիֆլիսում հիմնեցին առևտրական մի խոշոր հաստատութիւն «Ռուսական ապրանքների դէպօ» անուան տակ, որը նպատակ ունէր մրցել հայերի հետ և խլել նրանցից Անդրկովկասի առևտրի շահը։ Հայերի տրտունջը և բողոքը «դէպօյի» գործառնութիւնների դէմ իշխ. Վօրօնցովը թողեց անհետևանք։

Ահա այս եղանակով տարաւ իր շինարար աշխատանքները այնքան հռչակված իշխ. Վօրօնցովը։ Եւ պէտք է ասել, որ նրա մասին դեռ ևս կենդանի է այն առասպելը, թէ նա հայերի բարեկամն ու նեցուկն էր... Ո՛չ, նա «ազնուապետական սկզբունքի» երկրպագուն էր, իսկ հայութիւնը զուրկ էր ազգային զգացումներով տոգորված ազնուականութիւնից։

Այն վարմունքի գիծը, որ որոշ տակտով տանում էր իշխ. Վօրօնցովը նախորդ դարի 40-ական և 50-ական թւականներին և որը աննկատելի էր մնում կարճատեսների համար, այդ գիծը թանձրացաւ և հարուածող խիստ դարձաւ 1880—1905 թւականներին։

. . . .

Ընդհանրացած կարծիք է, թէ հայահալած քաղաքականութիւնը ուղղված էր միմիայն հայերի կուլտուրական ձգտումների և եկեղեցու դէմ։ Սա չափազանց մեծ սխալ է։ Անցանկալի հաստատութիւններ էին ոչ

*) Акты, т. X. էջ VII և VIII, եռ № 15։

*) Акты, т. X, № 71.

Ցիշում եմ Բագուի հնավաճառների աղաղակը.

— Այսթարի վէյշէ փաքիփայեմ...

Ցիշում եմ Կ. Պօլսի փողոցների հալվաճառների երգը՝

— Քեթէն հելվա՛, հելվա քեթէն...

Ո՞ր մէկը թւեմ. նրանք շատ էին: Ամեն մի քաղաք իր փողոցային վաճառականն ունէր:

Սրանք էլ իրանց կարգին մի-մի մանր կեղեքիչներ կամ խաբեբաներ էին: Սրանք ծախում էին ճակնդեղի որդնածը, եգիպտացորենի փտածը, հին առարկաների անարժէքը, հալվայի այրվածը:

Այն ժամանակ չուկան դեռ որոշ վստահութիւն էր վայելում, խաբեբայութիւնը, մանաւանդ խարդախութիւնը մօդայի կարգը չէր անցել:

Այժմ ուրիշ է:

Եւ ի՞նչպէս ուրիշ չը լինի 20-րդ դարում:

Մարդիկ քաղաքակրթվել են: Նախկին ժամանակների փողոցային կեղեքումներն ու խարդախութիւնները փոխադրվել են չուկայ, խոշոր, փայլուն և փարթամ խանութներն ու վաճառանոցները, և կատարվում են առևտրական տեխնիկայի կատարելագործված եղանակով:

Մինչև անգամ ազգասիրութիւնը, հայրենասիրութիւնն էլ այժմ կատարվում է նոյն առևտրական տեխնիկայի կատարելագործված օրէնքներով:

Այն մարդը, որ առաջ ազգային մի կոպէկն էր ուտում, կամ երէցփոխը՝ եկեղեցու չնչին մի գումարը իւրացնում, այդպիսիներին ժողովուրդը խայտառակութեան սիւնին էր մեխում:

Այժմ վանքերն ու վանքապատկան անտառներն են կողոպտվում, ազգային սընդուկները դատարկվում, ամբողջ ազգի նուիրաբերութիւնները վատնվում: Սակայն ժողովուրդը ոչ միայն խայտառակութեան սիւնին չի մեխում դրանց, այլ՝ ընդհակառակը՝ այդպիսիներին է, որ կոչում է պատասխանատու պաշտօնների:

Եւ ստացվում է այն տպաւորութիւնը, թէ քաղաքակրթութիւնը մեզ համար մի չարիք է: Նա մեզ չի ազնւացնում, մեզ չի ախտահանում հին ու փտած ախտերից ու հակումներից, որպէս կարծում էին շատերը:

Ոչ, քսաներորդ դարի քաղաքակրթութեան այդ դերին ես չեմ հաւատում:

Եթէ կայ մի բան, որին ես լիուլի հաւատում եմ, այդ այն է, որ մեր ներքին մարդը մնացել է նոյնը, միայն թէ նա այժմ հանդէս է գալիս քաղաքակրթութեամբ ասեղօծված:

«Ներքին մարդը» բառերի տակ ընդգծելուս գլխաւոր պատճառն այն է, որ մեր ներքինն էլ մեծ փոփոխութեան է ենթարկվել, նա չի մնացել իր գռեհիկ պարզութեան մէջ:

II

Բայց չասացի, թէ ինչ բան ինձ յիշեցրեց լաբլաբի, սիմինդ և այլն վաճառողներին:

Այժմ տեղն է, որ ասեմ. այդ յիշեցրեց Բագուի պատերին կպցված մի աֆիշ, ուր գունաւոր ու խոշոր տառերով գրված է՝ «Դեկտեմբերի 15-ին Ց. Ոսկանեանցի դրամա-օպերէտային գերասանական խումբը կը ներկայացնի «Արշին մալ ալան» հայկական օպերետտան» և այլն:

Մինչև որ ներկայ տպաւորութիւններս արժանանան լոյս տեսնելու, «Արշին մալ ալանն» արդէն ներկայացված կը լինի և կլորիկ բուլկիները ապաստան գտած կը լինեն մեր հանճարեղ դրամա-օպերէտային արտիստների գրպանում:

Շահադիտական տեսակէտից դրա մէջ ոչ մի անբնական բան չը կայ, միայն թէ դա հակասում է այն բարձրագոյն հաւատխացումներին, թէ թատրոնը մի իդէալական հիմնարկութիւն է, իսկ հայ դերասանները այդ հիմնարկութեան զոհերը՝ յանուն հայ ժողովրդի կրթութեան, լուսաւորութեան ու գեղարուեստական ճաշակի զարգացման:

Այդպիսի միննամիներ հայ ժողովրդի շնքին կարող էին փաթաթել և նախկին լաբլաբու, սիմինդ, հալվա և այլն վաճառողները, որպէս և այժմեան չուկայի քաղաքակրթված կեղեքիչները:

Զոհե՞ր, նահատակնե՞ր ի սէր մայրենի բեմի, ի սէր ազգի...

Այո, մեր պաշտօնական և անպաշտօն դերասանների չարքաշ կեանքը ուրանալ կարելի չէ: Սակայն մի բան կայ, որի մասին ես կասկած չունեմ և որը կասեմ մեր դերասանների ականջին, այն է՝ որ նրանց մեծագոյն մասը անմիջապէս կը թողնէր և ազգային բեմը և ազգի կրթութիւնը, լուսաւորութիւնը, գեղարուեստական ճաշակն և այլն, եթէ նրան առաջարկէր աւելի շահաւէտ պաշտօն, հետն էլ դերասանական դասակարգին այնքան հաճելի մի կարգ՝ այսպէս ասած՝ թովիչ պայմաններ:

Կրիտիկոս

ՔՈՒՐԴԱԿԱՆ ԳԱԶԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ ՄԻ ԴՐՈՒԱԳ

(Սեփ. թղթակցից)

Ալաշկերտ, 25 նոյեմբերի

Շրջելով Կարաքիլիսէի և Ալաշկերտի շըրջանի հայ աւերակ գիւղերը, ես՝ մի փոքր մխիթարական դրութեան մէջ՝ նորից վերադարձայ Ալաշկերտ: Մխիթարական եմ ասում նրա համար, որ Աբդիւլ-Համիդի յաջորդները՝ այս շրջանում կամ ժամանակ չեն ունեցել և կամ չեն անդրադարձել կազմակերպելու հայկական ողբերգութեան մի սև դրուագ: Նրանք այստեղ չեն արել այն, ինչ որ կատարվել է և մինչև այժմ էլ կատարվում է ամբողջ Թիւրքիայում հայերի վերաբերմամբ:

Երբ Կ. Պօլսից հաղորդվում է հայերի բնաջնջման յայտարարութիւնը, այդ շրջանի հայերը, զգալով որ շուտով սկսվելու է հայութեան անխուսափելի հունձը, թողնում են ամեն ինչ և շտապում ազատել իրանց կեանքը վերահաս վտանգից:

Այնպէս որ թիւրքերին հազիւ աջողվում է Մալա-Սուլէյման գիւղում մորթել 300 տղամարդու և գերել 150 կնոջ, Չլոկան գիւղում՝ 130 հոգու, Խաստուրում 40 հոգու, Զլկանում՝ 70 հոգու, Սօնջալույում՝ 20 հոգու. . . . .

Կարաքիլիսէին մօտիկ կայ քիւրդական մի գիւղ՝ Աղա-Դէվա անունով: Այս գիւղը պատկանում է յայտնի քիւրդ շէյխ-Սարդար-բէկին. այստեղ քիւրդերի հետ միասին ապրում էին 40 հայ տուն, որոնք 30 տարի հաւատարիմ ծառա են լինում Սարդար-Բէկին: Երբ սկսվում է այդ շրջանի հայերի գաղթը և կոտորածը, Սարդար-Բէկը կանչում է իր հայերին և պատուիրում, որ նրանք հանգիստ լինեն, չը գաղթեն, որովհետև քանի ինքը կենդանի է՝ նրանց մազին անգամ դիպչող չի լինի:

Սակայն նոյն գիւղատէրը մի գիշեր հաւաքում է բոլոր հայերին մի մեծ տուն և այդտեղ բոլորին էլ կոտորում, իսկ կանանց և օրիորդներին բաժանում է իր քիւրդերին. ով տալիս է երկու կով, նա ստանում մի հայ օրիորդ, իսկ ով մի կով է տալիս, նա ստանում է մի հայ կին: Գալով ծեր կանանց և երեխաներին, դրանք էլ յանձնվում են համիդէներին և մի քանի ժամվայ մէջ սրախողխող են լինում բոլորն էլ:

Ճանապարհորդութեանս միջոցին, մի գիշեր մնացի Սօնջալու գիւղում, որտեղ հիւր էի մի հայ ընտանիքում. այդ ընտանիքի գլուխը, մի ալեզարդ ծերունի, ինձ պատմեց մի դէպք, որը կատարվել է իր ընտանիքում: . . . .

Ես երբ շրջում էի Պարսկաստանում, Սալմաստի կոտորածը տեսնելուց յետոյ՝ ոչ մի կերպ չէի համոզվում, որ նրանից աւելի բարբարոսութեան ընդունակութիւն կունենայ մարդը: Բայց այժմ տեսնում եմ, որ սխալված եմ եղել . . . .

. . . . Այդ ցեղն անվերջ տարիներ իր սուրը կախել ու կափել է դըժբաղդ հայերի գլխին:

Ալեւոր ծերուկի պատմածը մի կարճ դէպք է, որը պատահել էր նրա ընտանիքում: Ծերունը ցոյց տուեց ինձ իր հարսին, որը մի համակրելի, շէկահեր գեղեցկուհի էր, մօտ 25 տարեկան, և պատմեց հետեւեալը:

— Այս հարսը պսակվեց և երեխայ բերեց: Ծնունդից երկու օր յետոյ՝ մի գիշեր դուռս ծեծեցին: Տղաս վեր կացաւ տեղից և տեսաւ՝ 12 քիւրդ համիդիէներ: Չէինք կարող դուռը չը բանալ, որովհետև դուռը կը կոտրէին և բոլորիս կը կոտորէին: Վճռեցինք և դուռը բացինք: Ներս թափվեցին, ինձ և երկու տղայիս դուրս տարան. մնացին տանը այս տղաս իր կնոջ հետ: Մնացածը թող տղաս պատմէ:

— Ես այդ քիւրդերի մեծին վիրաւորել էի խօսքով,—խօսքը շարունակեց ծերունու որդին.— այդ դէպքը պատահել էր այն պատճառով, որ նա մի օր գալով մեր տուն՝ մեր հաց թխելու միջոցին՝ թխած հացերից որքան իրան հարկաւոր էր՝ վերցրեց, իսկ մնացածը թոնիրն ածեց ու այրեց: Ես վիրաւորական խօսքով դիմեցի նրան, թէ ինչու է այնպէս վարվում. նա ինձ երկու ապտակ խփեց և դուրս գնալով սպառնաց ինձ ասելով՝ «քո գլխին ես օյին եմ գալու»: Ինչպէս հայրս պատմեց, երբ ծնողներիս դուրս տարան, ինձ կապեցին այս սիւնից (ցոյց տուեց տան սիւնը) և կնոջս, որ ուղիղ երկու օր էր՝ ինչ պսակվել էր, 12 հոգով մինչև լոյս աչքիս առաջ բռնաբարեցին:

Եւ սա չափազանցութիւն չէ, այլ մի պատուար, այժմ թշւառ ընտանիքի դառնագին խոստովանութիւնն:

Արմէն Անանեան

ԱՐԻՒՆՈՏ ԷՋԵՐ ԲԱՂԷՇԷՆ

Բաղէշի արիւնոտ ու արիւնուշտ կոտորածներու պատմութիւնը մեզ բերողն ալ Աւեր-մէյդան թաղի բնակիչներէն՝ ուսուցիչ Ցար. Ցովհաննէսեանն է, որ գտնուեր է դէպօ-թաբուրներու մէջ և ականատես եղեր իր սիրելի հայրենակիցներու և սիրելի ընկերուհիներու կոտորածներուն ու ջարդերուն:

Ցովհաննէսեանը Բաղէշի կոտորածներու թուականը կը դնէ մայիսի վերջին կիսուն, 20—22-ին:

Բաղէշի հայերը գոհ են գացեր ուղղակի իրենց միամտութեանը:

Մայիսի սկիզբը չէխերու և թիւրք երեւելիներու հետ ժողով մը կունենան հայ երեւելիներն իրենց առաջնորդով միասին: Թիւրքերը հաւատամութեամբ միշտ կը խաբեն ու կօրօրեն զանոնք, թէ «ձեզի բան մը չկայ», իսկ նենգամիտ կուսակալ Աբդիւլ-Խալիկ բէյ կըսէ. «Ձեզ կը վստահեցնեմ այն ատեն, երբ բանակը հոս հասնի. հիմա եթէ խուժանն անկարգութիւն մը գործէ, ես չեմ կրնար առաջն առնել»:

Մայիս 14-ին՝ Բաղէշ կը հասնին Խարբերդի կողմերէն եկող դէպօ-թաբուրները, իսկ Խալիլ-բէյի բանակը մայիս 18-ին: Խալիլ-բէյի բանակը հասնելուն պէս, այլես հայերուն օրերը համրուած էր. ամբողջ քաղաքը շղթայի տակ էր, դրացին իսկ դրացիին տունը չէր համարձակեր երթալ: Նոր հասկցեր է, որ Աբդիւլ-Խալիկ-բէյն ալ այդ օրուան կը սպասէր. բրած խոստումները բոլորն ալ հայերը շոյելու համար էին. Վանի հայոց դիմադրութենէն չափազանց ազդուեր էին. հայերէն շատ կակնածէին, բայց հայերու մէջ բան չկար:

Կոտորածի առաջին ազդանշանը եղաւ Օխիկեան Արմենակի, Նաջար Մուշեղի, Կարասու գիւղացի գարբին Վարդանի կախաղան հանուիլը: Ասոնց հետ միաժամանակ կախաղան հանուեցաւ վանեցի ազգային մը,—կըսէր Ցարութիւն,—ասոնք ամբաստանուեր են, թէ Վանի կողմի կամաւորներուն հետ թղթակցութիւն կըլնեն եղեր և թղթակցութիւն տանող-բերողն ալ այդ վանեցին է եղեր:

Բաղէշի հայկական կոտորածներու մէջ՝ Աբդիւլ-Խալիկի գլխաւոր աջակիցներն էին Դիլմանի բանակի հրամանատար Խալիլ և Վանի կուսակալ Ջեվդէթ բէյերը:

Արմենակի և իր ընկերներու կախուելէն յետոյ, կարգն աչքի զարնողներուն է եկեր. երկուշաբթի օր մը ձերբակալեր են առաջնորդ Սուրէն վ. Գալէմեանը 70 երեւելիներով: Այնուհետև դուռը բացուած էր. մէկ-մէկ կը յարձակէին տուներու վրայ, կուտային գնդակի տակ և երբ կը տեսնէին, որ պատասխանող չկար, կը մտնէին տուները, 10 տարեկանէն վեր բոլոր արուները կը տանէին ու կը քշէին որոշուած տեղեր ու կը կոտորէին:

Կռիւ կամ դիմադրութիւն ընող տուներն եղեր են Տապըրձոր թաղի մէջ Կաղնոց, Երմայենց, Կակոսենց և Բեօտս-Մելքենց տուները, իսկ Գարաօղլանները իրենք են այրեր իրենց տուները. մի քանի տուն ալ Շոռ-աղբիւրի թաղի մէջն են դիմադրութիւն ըրեր, բայց չեն կրցեր երկար դիմանալ և ունեցեր են շատ տխուր վախճան մը:

Բաղէշի մէջ հայերը բերդի ետևն են կոտորուեր, Ալթուն-Խարբեր տեղւոյն մէջ, և հոն թաղուեր են՝ դէպօ-թաբուրի կանխաւ բացած խանդակներու մէջ:

Երկու խումբ հայեր ալ Ամրդօլու վանքի մօտ կոտորուեր և թաղուեր են վանքէն դուրս:

Առաջնորդ Սուրէն վ. և մեծ փօլիս Սամսոն էֆ. ալ միասին սպաննուեր են, բայց թէ ուր թաղուեր են, բացօդեայ մնացեր են, պատմողը կըսէր թէ չէ կրցեր տեղեկութիւն մը առնել: Այս Սամսոն էֆէնդիին Ռուբէն էֆէնդին օրինակ բերելով՝ կառաջարկեն, որ իր կրօնը թողու, իրեն մարդ ձեռք չպիտի երկնցնէ, բայց ան չընդունիր, «երախաներուս և կնոջս սպաննուելէն յետոյ, ես ալ ինչ ընեմ ապրիմ» կըսէ և կամաւ ինքզինքը կը յանձնէ դահիճներուն, որ կը տանին և կը կոտորեն:

Իսկ Բաղէշի հայ կիները կոտորուեր են Դուխանի ճանապարհի վրայ և թափուեր գետի մէջ: Ցովհաննէսեանի լսածին նայելով՝ Բաղէշի կիներէն մաս մը Մուսուլի կողմերը տարուեր են. «Բայց մենք փախըստականներս եկանք յատուկ մարդ ղրկեցինք մինչև Մուսուլ, սակայն որոշ տեղեկութիւն մը չկրցինք առնել, որովհետև գացողն հայ չէ կրցեր գտնել այն կողմերը, իսկ թիւրքերն ու քիւրդերն ալ բան չեն ըսեր. միայն լսած են եղեր, թէ խումբ մը կիներ ասկէ ամիսներ առաջ անցուցին այս կողմերէն. բայց Դիարբեքիրէն բերեր են, ան կողմի կիներն են եղեր»:

Նման ձեւով կոտորեր են Տատիկն ու Խուլթիկը. Տատիկէն կարգ մը կիներ ու երախաներ թէև տեղւոյն թիւրքերու պաշտպանութեամբ կազատուին, սակայն այս վերջերս զանոնք ալ կը հաւաքեն և կը տանին կը կոտորեն:

Ըստ Ցովհաննէսեանի՝ Բաղէշէն մինչև Սղերդ կարելի չէ հայ գտնել. բացի անուղղակի պահուածներէն:

Ազատուածներն ասոնք են. 100-ի չափ արհեստաւոր Սղերդի մէջ կը գտնուին, թիւրքերու ձեռքի ներքև:

Խիզան բնաւ հայ չկայ, միայն 50 հոգի Մօգկանի թէ Խիզանի հայերէն՝ Մօգկանի Նպատ լեռան մէջ կը մնան. անգամ մը երկու կառավարութիւնը կը խուզարկէ, բայց չի կրնար ձեռք բերել:

15 փուռնչի իրենց ընտանիքներով Բաղէշի մէջ մնացեր, բայց ասոնց ալ խալմութիւն ընդունիլ տուեր են: 150 հոգի մինչև այս վերջերս Ծապէրկ սարի Տըժըքներ ըսուած տեղւոյն մէջ պահուած կըլլան. սակայն անոնք ալ մօտ օրերս դուրս կը հանուին և կը կոտորուին: Իսկ Բաղէշի բնակիչներէն մինչև հիմա Կովկասի կողմն անցնելով ազատեր են միայն ինն հոգի:

Իսկ ամալէ-թաբուրի հայ զինուորները որ 2500 հոգի կըլլան և որոնց մէջ գտնուեր նաև վերոյիշեալ պարոնը, Բաղէշի կոտորածէն յետոյ 40 օր ալ տեղւոյն մէջ շինուելիք զօրանոցի, կառավարական շէնքի և թիւրքաց դպրոցի վրայ աշխատեցնելէ յետոյ Սղերդի և Տիգրանակերտի ճանապարհի վրայ, Բաղէշէն երկու օր հեռու, Գաւրըլ ըսուած քիւրդաբնակ գիւղը ղրկելով՝ Արմանեցոց շրջանի և Մօգկանի քիւրդերուն կոտորել կուտան. պարոն Ցարութիւն այս կոտորածի մէջէն փախած էր, կուգայ Բաղէշի կողմերը և մի քանի ընկերներու հետ՝ իրենց պահուելու տեղ կըլլաբըն Խուլթիկի Գըմեր ըսուած սարը:

Բաղէշի փախստականը կը յաւելուր, թէ իւրաքանչիւր տունէն ծաղիկ մը ազատուած կըլլար, եթէ այս վերջին նահանջը տեղի չունենար:

Կոտորածին նախանշանները տեսնուելուն պէս՝ տեղւոյս առաջնորդ Սուրէն վ. Գալէմեան թէև քաղաքական ժողովի անդամներու հետ կը փութայ կուսակալին հետ տեսնուելու, բայց դուռնէն ետ կը դարձնեն զիրենք, ըսելով թէ ժամանակ չէ:

Բաղէշի հայերու խանութներու ապրանքներն ալ սկսեր են կառավարական հաշւոյ աճուրդի հանել և արդիւնքը լեցնել օսմանեան անկուշտ արկղը:

Էջմիածին Դէրվիշ

ՎԱՆՈՒՄ ԿՈՂՈՊՏՎԱԾ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԸ

Ինչպէս գիտենք, մի խումբ մարդիկ, օգտըվելով հանգամանքներից՝ կազմակերպել էին կանոնաւոր կողոպտումներ Վանում: Իգդիրում վարձվում էին ֆուրգոններ, գնում էին Վան, այդտեղ թալանչիները հանում էին թագստոցներից՝ հեռացած բնակիչների գոյքը և բերում Իգդիր ու Երևան ծախում: . . . . Նահանգապետ Տէրմէնը իր կազմակերպած միլիցիային յանձնեց ձերբակալել թալանները և վերադարձնել տէրերին: Սակայն ծագեցին վէճեր, ուստի հարկ եղաւ կազմել մասնաժողովներ՝ վէճերը քննելու համար: Այժմ Վանի շրջանապետ գնդապետ Տէրմէն հեռագրում է Վանից «Մշակի» խմբագրութեան և «Շինարար Ցանձնաժողովին», որ իր կողմից յանձնում է վանեցիներ Կաքաւեանին՝ Երևանում և Անուշաւան Տէր-Մկրտչեանին՝ Թիֆլիսում կազմել մասնաժողովներ՝ ծագած վէճերը լուծելու, թալանված ապրանքները ետ ստանալու և յանձնելու տէրերին:

Վանի շրջանապետ գնդապետ Տէրմէնը, որ հիւանդացել էր ստամոքսային տիֆով, այժմ ապաքինվել է:

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ ՎԻՃԱԿԸ

Կովկասեան ռազմաբեմի փախստականների դրութիւնը կարգաւորող գեն. Վ. Մ. Թամամշեանը խնդրել է Քաղաքների Միութեան տեղական ճիւղի լիազօրին, որ Վանի փախստական որբերի որբանոցը փոխադրվի Դիլիջան:

—

Բագրատ եպիսկոպոսը հեռագրում է Քաղաքների Միութեան լիազօրին, Էջմիածնից. «Վարակիչ բաժինը լցված լինելու և Վաղարշապատում ու շրջակայ գիւղերում բծաւոր տիֆը տարածված լինելու պատճառով, անհրաժեշտ է անյետաձգելի կերպով հիւանդանոցներ բանալ յիշված տեղերում»:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

◆ «Մշակի» ներկայ համարը բաղկացած է մէկ և կէս թերթից:

◆ Սանիտարական և վիրաւորներին փոխադրող մասի Գերագոյն Պետ, Նորին Կայսերական Բարձրութեան պրինց Օլդենբուրգսկին Թիֆլիսից մեկնեց Պետրոգրադ:

◆ Ծննդեան առաջիկայ տօների պատճառով Անդրկովկասի երկաթուղիների զինուորական հաղորդակցութեան կառավարիչը հեռագրով յայտնել է բոլոր կայարաններին, որ դեկտ. 18-ից մինչև 23-ը թոյլատրվում է պարէնի բեռներ ընդունել և ուղարկել առանց որևէ նարեադ պահանջելու ուղարկողներից, բայց մարդատար գնացքի արագութեան արժէքով, որի համար էլ ապրանքատար գնացքներին կցվելու են աւելորդ վագոններ:

◆ Տիկ. Փառանձեմի մահվան առիթով մենք ստացանք հետևեալ հեռագիրը Բագւում գործող դերասաններ Ոսկանեանից, Վրոյրից, Զարիֆեանից և ուրիշներից. «Ջերմապէս ողբում ենք անփոխարինելի թանգագին ընկեր Փառանձեմի անսպասելի մահը: Հոգեհանգիստը կը կատարվի Բագւում շաբաթ և կիրակի»: Մի ուրիշ հեռագիր. «Ոսկանեան ամուսինները դառնապէս ողբում են թանգագին, անփոխարինելի բարեկամ Փառանձեմի մահը»:

միայն հայ դպրոցը, հայ բարեգործական-լուսաւորական հիմնարկութիւնը, հայ եկեղեցին, այլ և ընդհանրապէս վտանգաւոր էր համարվում հայ տարրի նիւթական բարգաւաճումը, լինի դա կապված հողի հետ թէ առևտրա-արդիւնաբերական զբաղմունքի: Ահա ինչ ենք կարդում 1904 թ. մի պաշտօնական հրատարակութեան մէջ. «Եթէ սկզբում հայերի գործունէութիւնը Անդրկովկասում ճանաչվել է օգտաւէտ այն նկատումով, որ հայերը՝ լինելով աւելի եռանդոտ և նախաձեռնող, քան Թիֆլիսի նահանգի վրացիները, և ունենալով բարձր աստիճանի զարգացում, քան տեղական մուսուլման բնակչութիւնը, քիչ չեն նպաստել երկրի առևտրի ու արդիւնաբերութեան բարգաւաճման, ապա այժմ, երբ հայերի քանակը հասել է Անդրկովկասի ողջ բնակչութեան 30°/₀-ին, նրանց գործունէութեան յետագայ զարգացումը չի ներկայանում ցանկալի: Այդ տարրը իր միաբանութեամբ և գործելու միատեսակութեամբ ցոյց է տալիս զգալի գերակշռութիւն մնացած ժողովուրդների նկատմամբ և սպառնում է մօտիկ ապագայում իր ձեռքը կենտրոնացնել երկրի ամբողջ առևտուրն ու արդիւնաբերութիւնը ի վնաս շահերի ռուս բնակչութեան, որի քանակը Անդրկովկասում համարեա 8 անգամ պակաս է հայկականից»*).

. . . .

Հարկաւ, անաչառ դիտողը իրաւցի դատելով հայութեան ապրած ծանր պատմութեանը, որի մի աղօտ ուրուագիծը տուինք մենք այստեղ, չի կարող ասել, թէ այդ ազգը չի արժանացել բացառիկ ուշադրութեան, բացառիկ ոչ դրական իմաստով, այլ ժխտականով: Եւ սակայն հայութիւնը կարողացել է պահպանել իր գոյութիւնը, մաքառել, զարգանալ և նախանձի առարկայ դառնալ: Ինչով բացատրել այս տարօրինակ երևոյթը: . . . .

*) Материалы по вопросу о распространеніи дѣйствій Крестьянскаго Поземельнаго Банка на Закавказскій Край. Петроградъ, 1904, եջ 130—131.

. . . . Այո, բայց հայի դժնդակ պատմութիւնը ի զուր չէ անցել: Չը կայ չարիք առանց բարիքի. այդ պատմութիւնը մարզել է մի տոկուն ցեղ, որը գետինն է տապալվում, բայց գետնի տակը չէ անցնում և բարձրանալով իր գետնատարած վիճակից՝ նորից ջանքեր է անում իր ուրոյն հասարակական կեանքը ապրել: Եւ զարմանալին նա է, որ հայութեան այդ ձգտումը, այդ յեղյեղուկ և երերուն շարժումը նախանձ է գրգռում և մռայլ ատելութիւն զարթեցնում:

1905 թ. վերականգնվեց Կովկասի 25 տարի առաջ լուծված փոխարքայութիւնը, և այդ բարձր պաշտօնը յանձնվեց կոմս Վօրոնցով-Դաշկովին: Ի՞նչ արաւ նա յատկապէս հայերի համար: Իրագործեց այն խոստումների մի աննշան մասը, որոնք 1905 թ. արվում էին ողջ Ռուսաստանին անխտրաբար: Չէ որ հռչակվեց կրօնի և խղճի ազատութիւն: Արդ՝ հնարաւո՞ր էր, որ հալածական լինէր հայ եկեղեցին: Ո՛չ: Եւ նա ստացաւ իր գրաւված կալուածքները: Չէ որ հռչակվեց միութիւնների և խօսքի ազատութիւն: Արդ՝ հնարաւո՞ր էր, որ փակ մնային հայ կուլտուրական-լուսաւորական հաստատութիւնները: Ոչ: Եւ նրանք վերաբացվեցին: 1904—1905 թ. թ. ռուս-ճապօնական պատերազմը ետ մղեց Ռուսաստանին Հեռաւոր Արևելքից, Ռուսաստանը նորից սկսեց տենդօրէն շահագրգռվել Մերձաւոր Արևելքի հարցերով: Արդ՝ հնարաւո՞ր էր, որ այդ պայմաններում սիրաշահիչ խօսքեր չը լինէին արտասահմանեան հայութեան հասցէով: Ոչ: Եւ Ռուսաստանը բարեկամութեան ցոյցեր արաւ թիւրքահայերին: Այս բոլոր պայմաններում հնարաւո՞ր էր, որ հայերը շարունակէին տապալվել մինչև 1905 թ. ստեղծված բացառիկ և հալածական վիճակի մէջ: Ի հարկէ ոչ: Եւ հայերը ստացան հասարակական և քաղաքացիական կեանքի հաւասարութիւն Ռուսաստանի միացած հպատակների հետ: Ոչ թէ արտօնութիւն, այլ միմիայն հպատակ ազգերին պատշաճ հաւասարութիւն: Նրանց ուսերից վերացվեց բացառիկ իրաւական մթնոլորտում շնչելու կաշկանդումը: Եւ միայն այդ:

Սակայն երևում է, որ աշխարհի և մեր հարևանների աչքը ընտելացել է այն երևոյթին, որ հայը ապրէ ու շնչէ միմիայն բացառիկ կաշկանդումների մթնոլորտում, իսկ երբ կատարվում է դրա հակառակը, երբ հայը կամենում է նրանց հետ հաւասար միևնոյն գծի վրա կանգնել, ապա սկսվում է նրանց շաղակրատութիւնը, թէ հայերի համար ստեղծվում են արտօնութիւններ, թէ առաջ է մղվում նրանց գերիշխանութիւնը և նման առասպելներ: Հայերը արտօնութեան չեն ձգտել, այլ նրանց իղձն է եղել ապրել հաւասար հպատակութեան պայմաններում: Այդ է վկայում մեր ամբողջ պատմութիւնը: Ոչ ոք այնքան դէմ չէ կարող լինել արտօնութեան, որքան հայութիւնը: Իսկ եթէ մեր դրացիներից ոմանց ցանկալի է, որ նոր ույժ ներշնչվի իրանց միջնադարեան արտօնութիւններին, նոր փայլ տրվի դասային գոյութեան և կաշկանդումներ ստեղծվեն ժամանակակից առաջադէմ դասակարգի համար, որ Անդրկովկասում հայ առևտրա-արդիւնաբերական խաւն է (այն էլ ոչ բացառապէս), ապա այդ մասին պէտք է պարզ խօսել և նեղ դասային շահը չը վարագուրել ազգային պայքարի շղարշով:

Կրկնում ենք, առասպել է, որ հայերը բացառիկ շնորհների են արժանացած, բայց առասպել չէ, որ նրանք ձգտում են ազատվել բացառիկ կաշկանդումներից: Այդ ազատագրական մղումը արտօնութիւն է նկատվում և դրա շուրջ վարկաբեկիչ առասպել հիւսվում հայերի անունան շուրջը:

Մեր ամենից սրբազան պարտքն է վար առնել առասպելական զանգատուրների դիմակը և ցոյց տալ առաջաւոր Ռուսաստանին իր մերկութեամբ ամբողջ ճշմարտութիւնը:

Դ. Անանուն

◆ «Кав. Сл.» թերթը երէկվանից վերսկսեց իր հրատարակութիւնը։ Որքան կարելի է եզրակացնել թերթի խմբագրական յօդուածից, կազմվել է մի նոր ակցիօներական ընկերութիւն կամ գտնվել են նոր անձինք, անշուշտ հայեր, որոնք որոշել են իրանց դրամական օգնութեամբ իր միջոցները սպառած թերթին օգնութեան հասնել և նրա վերահրատարակութեան մասին հոգալ։ Թերթը, ինչպէս յայտնում է, այժմ հնարաւորութիւն է ստացել ձեռք բերել սեփական նոր տպարան և երկար ժամանակի համար ապահովել իր ծախքերը։

◆ Որովհետև էլեքտրաքարշը այժմ անցնում է քաղաքին, այդ պատճառով քաղ. վարչութիւնը դումային ներկայացնելու է մի զեկուցում, որ Վէրայի կամուրջից տուրք վերցնելը վերացվի։ Այդ տուրքը տարեկան հասնում էր 30,000 րուբլու, որից 18,000 վճարում էր անօնիմ ընկ. վագօնների երթևեկութեան համար։

◆ Ի նկատի ունենալով կեանքի թանգութիւնը, քաղ. վարչութիւնը հարց է յարուցելու դումայում, որ աւելացվի քաղաքային այն ծառայողների ռոճիկը, որոնք ստանում են 35—100 ր. ամսական։ Այդ աւելացումը քաղաքի վրա տարեկան կը նստի 80,000 րուբլի։

◆ Քաղ. պարենաւորման յանձնաժողովի առաջին նիստը, որ նշանակված էր դեկտ. 18-ին, չը կայացաւ. այժմ այդ նիստը տեղի կունենայ այսօր։

◆ Զինւորական իշխանութիւնների պահանջով՝ Քաղաքների Միութեան կովկասեան կոմիտէտը որոշել է անմիջապէս 9 նոր սննդական կայան բանալ Ուրմիայի լճի ափերում։

◆ Քաղաքների Միութեան տեղական կոմիտէտը զինւորների համար Ծննդեան ընծաներ ստացել է Եկատերինօդարից, Երևանից և Հիւսիսային Կովկասի շատ քաղաքներից ու կայարաններից։

◆ Դեկտ. 24-ին Արտիստական Ընկ. դահլիճում կայանալու է մեծ երեկոյթ յօգուտ ռազմաբեմի զինւորների։ Երեկոյթից ստացված եկամուտով գնվելու են Ծննդեան ընծաներ։

◆ Դեկտեմբերի 18-ին Թիֆլիսում ստացվեց 24 վագօն ալիւր։

◆ Ակարլատինա հիւանդութիւնը (?) մեծ չափեր է ընդունում։ Դեկտ. 19-ին դրանց թիւը հասել է 146-ի։

◆ Անցած ուրբաթ տեղի ունեցաւ ժուռնալիստ Գ. Ա. Պալմի թաղումը, որին ներկայ էին լրագրական շատ աշխատաւորներ և յարգողներ։ Հանգուցեալի դագաղի վրա դրված էին շատ պսակներ, ի միջի այլոց և «Тифл. Листокъ»-ի կողմից, որի աշխատակիցն էր վերջերս նա։

Ուղղում.—«Մշակի» երէկվայ համարում «Թատրոն և երաժշտութիւն» բաժնի մէջ տպված է allegro contralto, մինչդեռ պէտք է լինէր allegro con moto.

Ռ Ո Ւ Ս Ա Մ Ո Ւ Լ

◆ «У. Р.»-ն գրում. «Новое Время»-ի հրատարակչական ընկերութեան նիստում Ալէքսէյ Սուվօրինն ասաց, որ «Новое Время»-ն վաճառված է բանկիրներին և կորցրել է իր նախկին կերպարանքը։ Բորիս Սուվօրինը կանգնեցրեց Ալէքսէյին և կրակեց եղբօր վրա, բայց գնդակը կպաւ հայելուն։ Այն ժամանակ Ալէքսէյը Բորիսի վրա նետեց ծանր ջահը, ջարդեց հայելին ու պատուհանները, որի ապակու կտորներից ինքը ստացաւ շատ վէրքեր։ Աճապին ամբոխ հաւաքվեց փողոցում։ Եկան ոստիկանութիւն և դատախազը։ Ալէքսէյին տարան հիւանդանոց։ Հարցաքննութեան ժամանակ նա ասաց, որ թոյլ չի տայ իրան խեղագար համարել և յարկեցեց. «Ռուսաստանը գիտէր, որ «Новое Время»-ն վաճառվել է ջհուդ սեղանաւորներին»։

◆ Պետրօգրադում, Քաղ. Միութեանը կից հիմնված է փախստականներին օգնող բժշկական պերսօնալի (բժիշկներ և բժշկական հիւանդանոցային ամեն տեսակ ծառայողներ) բիւրօ, որը իր գոյութիւնը պահում է Մեծ Իշխանուհի Տատիանա Նիկօլայեւնայի անուան կոմիտէտի միջոցներով։ Այդ բիւրօյի գործունէութիւնը տարածվում է ամբողջ Ռուսաստանի վրա, ըստ որում նա պահանջներ է ստանում գեմստվօներից, արքունական ու մասնաւոր հիմնարկութիւններից և մասնաւոր անձերից. բայց դժբախտաբար իրանց աշխատանքը առաջարկողները շատ քիչ են։ Դրա համար էլ ընկ. կոչ է անում, որ պահանջվում են բժիշկներ, ֆելդշերներ և ֆելդշերուհիներ։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՍԱԼՈՆՈՒՄ

Ուրբաթ, դեկտ. 18-ին, Գրական-Գեղարւեստական Սալօնի հերթական նիստում շարունակվեց անցեալ երեկոյթի զրոյցը Ամերիկայի հայութեան շուրջը՝ նախագահութեամբ Հ. Առաքելեանի։

Դոքտոր Նիւտօն-խան Աղաբեկեանը երկար խօսեց Ամերիկայում տիրող ազատութեան և իբրև հետևանք այդ ազատութեան՝ Ամերիկայում ապրող հայերի գործօն առաջադիմութիւնների մասին։ Հայերը բոլոր ասպարէզներում՝ առևտրական, արդիւնաբերական, գիտական, գեղարուեստական տեխնիկական՝ մեծ աջողութիւններ ունեն։ Ապա նա բացատրեց ազգային կազմակերպութիւնների վիճակը։ Բոլոր քաղաքական հոսանքները և կուսակցութիւնները, բացի Դաշնակցութիւնից, միացել և կազմել են «Ազգային Պաշտպանութեան Յանձնաժողով», որին յարել են և բողոքական հայերը, ազգային բոլոր լուսաւորական և կուլտուրական հաստատութիւնները։

Գրական մասին հետևեց երաժշտական բաժին. օպէրային թատրոնի երգչուհի *** երգեց Չայկօվսկիի «Ռոմանսը», դաշնակահարութեամբ օր. Կ. Լ. Բօլինսկոյի։ Ապա Դ. Ղազարեան երգեց իր հեղինակած «Մենակ ճամբորդ եմ» երգը, իսկ Սարդարեան նրա հետ երգեց «Զոյգ աչեր» դուէտը։

Երեկոյթը մեծ գոհացումն պատճառեց հանդիսականներին։

ԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Ռուս յայտնի բանաստեղծ-գրող, ակադեմիկոս Իվան Բունինը գրել է մի նոր վէպ «Господинъ изъ Санъ-Франциско» վերնագրով, որ տպված է ռուս գրողների «Слово» ժողովածուի մէջ։ Ռուս քննադատների կարծիքով, դա մի գեղեցիկ գրուածք է, որի նմանը չէ երևացել վերջին տարիների ռուս գրականութեան մէջ։ Գեղեցիկ է նա՝ թէ լեզուի, թէ պատմողութեան և թէ տաղանդաւորութեան տեսակէտից։

◆ Անգլիացի նշանաւոր գրող Ուէլսի վերջին վէպը՝ «Ազատված աշխարհ», որ գրվել է պատերազմից առաջ, իրանից ներկայացնում է համաշխարհային պատերազմի մի ֆանտաստիկ պատկեր, որը գրեթէ ճշտութեամբ սկսվեց 1914 թւին։ Ուէլսը այդ վէպը գրել է որպէս մի ֆանտաստիկ գրուածք, բայց զարմանալին այն է, որ նկարագրութիւնները ճշտօրէն զուգադիպում են ներկայ անցքերի հետ։ Վէպում նկարագրվում է, որ Գերմանիան կռւում է միացած ամբողջ մարդկութեան հետ, կռւում է մինչև այնքան, որ վերջապէս փոխադարձ ոչնչացման անհեթեթութիւնը պարզվում է ամենքի համար։ Ըստ Ուէլսի՝ պատերազմի հետևանքը լինում է այն, որ կռւող կողմերից ոչ մէկն էլ չէ յաղթում։ Նրանք ծայրայեղ կերպով լարում են իրանց ամեն տեսակի ուժերը և վերջ ի վերջոյ հասնում են քայքայման և աւերի։

◆ Բ. Իշխանեանը գրում է պատմաքննական և ֆինանս-ստատիստիկական մի մեծ աշխատութիւն՝ «Միլիտարիզմի և իմպերիալիզմի զարգացումը Գերմանիայում Վիլհէլմ II-ի օրով» վերնագրով, որ լոյս կը տեսնի ռուսերէն լեզուով մայրաքաղաքում, յաջորդ տարի, յայտնի ֆիրմաներից մէկի հրատարակութեամբ։ Հայերէն լոյս կը տեսնէ այդ աշխատութիւնը միայն հրատարակիչ լինելու դէպքում։ Բացի դրանից յաջորդ տարի լոյս կը տեսնէ Իշխանեանի գերմաներէն աշխատութիւններից մէկը ռուսերէն լեզուով։

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Դրամա

«Хамка—ея превосходительство» պիէսի հեղինակ Մ. Կոնստանտինովի՝ «Братецъ Іонушка» 4 գործ. նոր պիէսի ներկայացումը տեղի ունեցաւ Արտիստիկ Ընկ. թատրոնում դեկտ. 18-ին։

Պիէսի բովանդակութիւնը հետևեալն է.

Եօնուշկան, որ բաւական հասակաւոր մի մարդ է, ամուսնացած է երիտասարդ Մարինայի հետ։ Այդ երկուսից բացի ընտանիքում ապրում են Եօնուշկի կրտսեր եղբայրը և քոյրը, սրանց աղջիկ Զինաիդան և, վերջապէս, մանկութիւնից որդեգրված երիտասարդ Սերգէյը։

Եօնուշկա Արխիպօվի տունը անիծված է ըստ ամենայնի. այդ տան մէջ բուն է դրել անբարոյականութիւնը, սուտը, կեղծիքը։ Եօնուշկան, հոգով սնանկ ու առաքինութեան նշոյլից անգամ զուրկ մի անձն, իրան սիրուհի է դարձրել Զինաիդային, որ միևնոյն ժամանակ սիրային զգացմունք է տածում դէպի Սերգէյը... Իր ամուսնու ստոր արարքը չէ վրիպում կնոջ՝ Մարինայի աչքերից, որ միայն բացառութիւն է կազմում իբրև զոհ Արխիպօվների ապականված կեանքի տիղմի մէջ, և նրա մէջ զարթնում է սիրելու տենչը հանդէպ Սերգէյի, որ աշխատում է իրան հեռու պահել Եօնուշկայից և ապրում է տանիքի սենեակում։

Զինաիդան Սերգէյի հետ սիրաբանելիս, իր նպատակին հասնելու համար, այսինքն իրան ատելի ու մրցակից Մարինային Արխիպօվների ընտանիքից վռնդելու և նրա տեղը գրաւելու համար, իր օձային կանացի լեզուով համոզում է Սերգէյին՝ կեղծ սիրային տեսակցութիւն կայացնել Մարինայի հետ գեղեցիկ պարտիզում, որպէսզի վերջինիս ամուսինը վրա հասնի և հիմք ունենայ բաժանվելու նրանից։ Ցանկանալով իր ներքին յուզմունքին, Սերգէյը համաձայնվում է և երբ Եօնուշկան Զինաիդի, եղբօր ու կաղ քրոջ հետ գաղտագողի գալիս է պարտէզ և տեսնում է կնոջը և Սերգէյին գրկախառնված, սկսում է «սկանդալ» սարքել իրան վայել ձևերով ու խօսքերով։

Այստեղ կատարվում է հոգեբանական եբևոյթ։ Մարինայի և Սերգէյի արտաքին տեսակցութիւնը փոխվում է ներքին անկեղծ, իսկական սիրոյ և երկուսով իրար հասկացած պաշտպանվում են կոպիտ յարձակվողների դէմ։

Այնուհետև նրանք մտածում են դուրս պոկվել փչացած մթնոլորտից և փախչել նոր երջանիկ կեանք ստեղծելու երազով։ Սակայն Մարինան, շնորհիւ իր թոյլ կամքի, չէ լսում իր սիրած տղամարդու ձայնին և փշրվում է իր շրջապատի կաշկանդիչ կօշմարի տակ։ Երբ Զինաիդան երես առ երես յայտնում է իր սիրային կապերը Սերգէյի հետ, Մարինան յանկարծակիի է գալիս և յուսահատ՝ իր դժբաղդ կեանքի վերջին երգն է երգում բարի դայեակի ու պարտիզպանի առաջ ու վերջ տալիս իր տանջված կեանքին՝ նետելով իրան լճակը...

Պիէսը անպայման բեմական է, տիպերը կենդանի են և իրար լրացնող։

Խումբը խաղում է վերին աստիճանի սահուն, հարազատ արտայայտութեամբ։ Լիւբիմօվ-Լանսկոյ (Եօնուշկա), տ. Նէլէդինսկայա (Մարինա), Օբօլէնսկի (Սերգէյ), Սատինա (Զինայիդա), Կօշէվա (դայեակ), Նիրօվ (Եօնուշկի եղբայրը), Կուշէնսկայա (քոյրը), Վօլմար (Իվան Կուզմիչ) և Բատիշէվ (պարտիզպան)—բոլորն էլ իրանց տեղերումն էին։

Շատ լաւ էր տ. Ստեպանօվան առ հասարակ աղախնի դերում։

Ափսոս որ այս գեղեցիկ պիէսի ներկայացմանը թատրօնում շատ քիչ հասարակութիւն կար։

Վատ չէր լինի պիէսան տեսնել հայերէն թարգմանված։

Բեյէնդէնտ

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

Վրաց «Սախ. Փուրց.» լրագիրը, որ միշտ դատապարտում է «Зак. Рѣчь.»-ի Грузинъ-ի՝ հայերի դէմ ունեցած գործելակերպը, այդ նոյն Грузинъ-ի «Ազգային համերաշխութիւն» անուան տակ թխած մի շարք յօդուածների առիթով ասում է ի միջի այլոց.

Մեր ընթերցողներին յայտնի է մեր լրագրի կարծիքը ազգային համերաշխութեան խնդրի մէջ,—ասում է «Սախ. Փուրցելին»։—Մենք կարևոր ենք համարում եղբայրական և բարեկամական համերաշխ յարաբերութիւն Կովկասի բոլոր ազգերի միջև այնպէս, որ մէկ ազգի շահը չը վնասէ միւս ազգերի շահերին։ Մենք ոչ մի յոյս չունենք, թէ այսպիսի քարոզներով կարելի կը լինի մի անգամ ընդմիշտ վերջ տալ դժգոհութիւններին, սակայն խորապէս համոզված ենք, որ նա կը մեղմացնի գոնէ այս կործանարար ատելութիւնը։ Դժբաղդաբար համերաշխութեան գաղափարը միատեսակ արձագանք չէ գտնում բոլոր խաւերի մէջ։ Թիֆլիսի հայ թերթերից մէկի (ո՛չ «Մշակի») վերաբերմունքը, օրինակ, շաղախված է այնպիսի ազգասէր տենդենցներով, որ շատ դժուար է այսպիսի պայմաններում համերաշխութիւն հաստատելը և այլն։ Միւս կողմից չենք կարող մեր վրդովմունքը չը յայտնել վրաց այն գասերի վերաբերմամբ, որոնք ազգերի մէջ ատելութեան թոյն են ցանում և յաճախ դիմում են այնպիսի միջոցների ևս, որոնք կրում են պրովօկացիոնալ բնաւորութիւն։ Մենք ի նկատի ունենք «Зак. Рѣчь.»-ը իր աշխատակից Грузинъ-ով, որը ոչ միայն չի կարող համարվել վրաց հասարակութեան մտքի թարգմանը այլ յաճախ դէմ է գնում այդ հասարակութեան մտքին և վիրաւորական մտքեր վերագրում նրան։ «Зак. Рѣчь.»-ը մի չարիք է, որովհետև իր հիմնարկութեան օրից նա զբաղված է եղել վրաց հասարակական մտքի կեղծումով։ Ոչ մի շատ թէ քիչ ազգեցութիւն ունեցող հասարակական խմբակցութիւն չունի և ոչ մի ընդհանուր կապ «Зак. Рѣчь» լրագրի հետ, հետևապէս և նա չի կարող համարվել այդ հասարակութեան մտքի արտայայտիչը։ Грузинъ-ը իր վերջին մի շարք յօդուածներում ի միջի այլոց «Սախ. Փուրց.» լրագրի մասին այն միտքն է յայտնել, որ իբր թէ մեր լրագիրը միութիւն և համերաշխութիւն լինի քարոզելիս հայերի հետ, իսկ թուրքերի վրա ուշադրութիւն չը լինի դարձնելիս։ Իսկ ինք հեղինակը կարևոր է համարում միութիւն հաստատել թուրքերի հետ, երևի հայերի դէմ։ Չենք կարող ընդգծումով չը յայտնել, որ սա յայտնի սուտ է և պրօվօկացիոն բնաւորութիւն ունի։ Մենք ոչ մի ժամանակ չենք ասել, թէ հարկաւոր չէ թուրքերի հետ բարեկամական կապ հաստատել, ընդհակառակը մենք միշտ և այժմ էլ ասում ենք, որ անհրաժեշտ է բարեկամութիւն թուրքերի հետ։ Կովկասում նա էտնօգրաֆիական ուժեղ խմբակցութիւն է և ոչ մի ազգ իրաւունք չունի լուրջ կերպով հաշւի չառնել նրա ազգային շահերը։ Սրա հետ միասին սակայն մենք համերաշխութիւնը կարևոր ենք գտնում հայերի հետ ևս։ Ընդհանրապէս կովկասեան ազգերի միջև բարեկամութիւն և համերաշխութիւն։ Այս համերաշխութեան հիմքի վրա միայն կարող է զարգանալ կովկասեան ազգերի ապագայ բաղդաւորութիւնը։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՏԻԳՐԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆԻՆ

Նիժնի-Նովգորոդ, 4 դեկտ.

Այս ընդհանուր աղէտի տարին, երբ այնտեղ արեան, այստեղ՝ արտասուքի գետեր են հոսում, իւրաքանչիւր անհատի վրա քաղաքացիական պարտականութիւն կայ այսպէս թէ այնպէս նպաստել ընդհանուր ազատութեան գործին, և պէտք է ասել, որ լայնածաւալ և մեծ Ռուսաստանում ի մի ձուլված՝ առանց կրօնական ու ազգային խտրութեան՝ իւրաքանչիւրը տանում է իր լուծը ոգևորութեամբ և սիրով։

Հազարաւոր կարիքների շարքում առաջնակարգ տեղերից մէկն է բռնում փախստականներին մի կտոր հաց և մի անկիւն տալու հարցը, որի շուրջը աշխատում են շատ և շատ մեծ և փոքր հիմնարկութիւններ և մասնաւոր անհատներ, որոնք թէև տարբեր ճանապարհներով, բայց միևնոյն նպատակի են դիմում, այն է՝ ազատել միլիօնաւոր թշուառ, մերկ և քաղցած փախստականներին սովի և մահվան ճիրաններից՝ որքան հնարաւոր է։

Ձեր գործելակերպը այս դէպքում ինքնուրոյն և աւելի գործնական է։ Դուք բացի մի կտոր հացից՝ տալիս էք նրանց հոգեկան այնպիսի մխիթարութիւններ, որ ոչ մի դէպքում նրանց այլ բարերարները դեռ ևս չեն ստանում։ Բացի դա՝ ձեր մարդասիրական հիմնարկութեան շնորհիւ նրա մանուկները էլ քրիստոնէութեամբ և սիրով ենք մօտենում այդ՝ մեր հարազատ մայր-հայաստանցիներին, որովհետև դուք այդ տեսակ հիմքի վրա էք դրել այդ գործը, որին նուիրվել էք ձեր ամբողջ էութեամբ։

Ձեզ իբրև վարձատրութիւն՝ մեր չոր ու ցամաք շնորհակալութիւնները շատ քիչ են։ Սպասեցէք, կը գայ մի օր—թէ երբ կը գայ այդ ցանկալի օրը՝ կէս, մէկ թէ տասն տարի յետոյ՝ յայտնի չէ, բայց պիտի գայ նա—և այն ժամանակ մեր այսօրվայ մերկ ու քաղցած՝ Հայաստանի բնիկները կը դառնան բարեկարգված Հայաստանի հարազատ և ապահով քաղաքացիները, և ահա այն ժամանակ նրանք ձեզ պիտի փնտռեն, պիտի գտնեն և պատւեն։ Եւ դա պիտի լինի ձեզ ամենաարժանի վարձատրութիւնը։ Եւ այդ օրը պիտի լինի ձեր կեանքի ամենագեղեցիկ օրերից ամենագեղեցիկը։

Ընդունեցէք բարեկամներիս շրջանում հանգանակած մեր փոքրիկ լուման (նուիրատուներն են՝ Միք. Ղազարեան 15 ր., Մարտ. Յովհաննեան 5 ր., Ներս. Ռաֆայէլեան 3 ր., Աստղիկ Խուտիկեան 5 ր., Կար. Տէր-Զաքարեան 15 ր., Ալ. Միքայէլեան 15 ր. և եղբ. Պօղոսեան 5 ր.։ Գումարը 63 ր.) և գործադրեցէք ըստ ձեր հայեցողութեան։

Գր. Պօղոսեան

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ.

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 1 դեկտ.

Կայացաւ վերջապէս Թաւրիզի Հայուհեաց Բար. Ընկերութեան ընդհանուր ժողովը և ընտրվեց նոր վարչութիւն։ Նորընտիր վարչութիւնը վերաբացել է մանկապարտէզը։ Բացի այդ, աշխատում է բաց անել Թաւրիզում մի որբանոց և Սալմաստից բերել տալով 10—15 որբեր՝ խնամել այստեղ։ Լաւ նպատակ է, միայն տեսնենք Ընկերութիւնը ինչ չափով պիտի կարողանայ իրագործել։ Հայուհեաց Ընկերութիւնը անցեալում ունեցել է լաւ գործունէութիւն, բայց վերջին տարիներս, շնորհիւ անկարող ձեռքերի, շատ սահմանափակ և դժգոյն գործունէութիւն ունէր։ Վերջերս կարծես նորից կենդանութեան նշաններ է ցոյց տալիս։ Մամուլում յորդոր է կարդացվում, որ փախստականներին օգնող տիկնանց կոմիտէն միանայ Հայուհեաց Ընկերութեան հետ։ Մեր կարծիքով, միութիւնը անպատակ կը լինէր։ Անցեալի փորձը մեր առաջն է. գոյութիւն ունէին երկու Բարեգործական Ընկերութիւններ և ունէին խիստ բեղմնաւոր գործունէութիւն. երբ կայացաւ երկուսի միութիւնը, Ընկերութիւնը մասնվեց ամլութեան։ Նթէ կարծում են ոմանք, որ այնքան գործ չը կայ, որ գոյութիւն ունենան առանձին մարմիններ, չարաչար սխալվում են։ Մեր հասարակութեան մէջ այնքան գործ կայ կատարելիք, որ մի քանի այդպիսի ընկերութիւններն էլ քիչ կը լինեն։

Միւս կողմից պիտի ի նկատի առնել, որ նորակազմ տիկնանց կոմիտէն բաւական եռանդ է ցոյց տալիս և լաւ գործում է։ Միացնել այդ կոմիտէն մի ամուլ մարմնի, դա նշանակում է թուլացնել առաջինների գործունէութիւնը։ Թող Հայուհեաց Ընկերութիւնը ցոյց տայ նորից իր կենսունակութիւնը, ապա հարց կարելի է բարձրացնել միացման մասին։

*

Հայկական կլուբի մասին անցեալում գրել եմ։ Թղթախաղը այնպիսի ծաւալ ստացաւ և առաջ բերեց այնպիսի տխուր հետևանքներ, որ վարչութիւնը հարկադրվեց մի անգամ ընդմիշտ արգելել խաղը։ Ուրախալի է չափազանց։ Ի հարկէ, խաղի արգելվելուց յետոյ, կը պակասեն կլուբի հասոյթները զգալի կերպով։ Սակայն կարելի է նոր միջոցներ ձեռնարկել, ինչպիսիք են յաճախակի ներկայացումները, երեկոյթները և այլն և այլն։

Վարչութիւնը, ինչպէս լսում ենք, հէնց այդ նոր միջոցներին պիտի դիմէ։ Ապագան ցոյց կը տայ թէ մեր հասարակութիւնը ի՛նչ չափով զօրավիգ պիտի դառնայ վարչութեանը՝ իր հիմնարկութիւնը օգտակար վայր դարձնելու համար։

*

Առաջնորդական փոխանորդը երեք անգամ թեմական պատգամաւորներին հրաւիրեց ընդհանուր ժողովի առաջնորդարանում, բայց միշտ էլ ժողովականների քիչ թիւ լինելու պատճառով՝ պատգամաւորական ժողով չը կայացաւ։ Մինչդեռ թեմը մի շարք խնդիրներ ունի, որոնք պահանջում են շուտափոյթ կարգաւորում։ Հարցնում ենք մեր պատգամաւորներին՝ մինչև թոյլատրելի է այդ աստիճան անտարբերութիւնը։

Robert

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆՕ-ԹՈՒՐՔ ԻՆՏՐԻԳՆԵՐԸ ԴԵՌ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒՄ ԵՆ

Բաքու, 10 դեկտ.

Ռուսական քաջարի զօրքի կողմից Համադանի գրաւումը և գերմանօ-թիւրք վարձկանների դէպի Քիրմանշահ փախչելը՝ գերմանօ-թիւրք քաղաքականութեան կազմակերպիչներին յանկարծակիի է բերել, ուստի և սրանց գլուխները կորցրել են։

Գերմանօ-թիւրք գործակալները վերջին յուսահատ ճիգերն են գործադրում։ Այժմ նրանք վարձկանների նոր խմբեր են ուղարկում Կումից Ղազվին տանող ճանապարհի մօտ գտնվող Սաւէ շրջանը։ Ինչպէս լսում ենք, այդ վարձկաններին է միացել տարիներ շարունակ Բօշանի շրջանը ասպատակող Նայիբ-Հուսէյնը Քաշին։ . . . . .

. . . .

Որ գերմանօ-թիւրք գործակալներն իրանց ռազմական ձեռնարկների մէջ աջողութիւն չը պիտի ունենան, կասկածից դուրս է. . . . .

կուսղների անկազմակերպ վիճակը և ռազմական ոգու ամենացածր մակարդակի վրա գտնվելը։ Ամբողջ աշխարհին իրանց կամքը թելադրող Քսերքսեսի և Դարեհների այսօրվայ թուլամորթ ժառանգները ամեն տեղ պիտի արժանանան նոյն բաղդին, որին արժանացան Համադանում։

Գերմանական ոսկիներով լոյս տեսնող պարսկական թերթերը, Համադանի դէպքերից յետոյ, աշխատում են պարսիկ ամբոխի ձնշված տրամադրութիւնը վերականգնել. այդ նպատակով սկսել են ռուս զօրքի վերաբերմամբ տարած ինչ-որ երևակայական յաղթութիւնների մասին լուրեր տարածել։ Իսկ այն լուրերը, թէ իբր Բաղդադից Քիրմանշահի վրայով թիւրք զօրքեր են գալիս պարսիկներին օգնութեան, միանգամայն իրականութեան չեն համապատասխանում, քանի որ Բաղդադի դրութիւնն այնքան վտանգված է անգլիացիներից, որ այդ շրջանից թիւրքերը մի հատ զինւոր նոյնիսկ չեն կարող հեռացնել։ Պարսկական մամուլը, որ գոնէ այս կրիտիքական րոպէներին, պէտք է մտքերը խաղաղեցնելու ամենաեռանդուն աշխատանքը թափէր, ընդհակառակը կրակի վրա իւղ ածողի դերն է կատարում։

Քանի ամիսներ է, որ Բաշտի արևմտեան կողմում, Ֆօմէնի անտառում երևացել են աւազակների խմբեր, որոնք սկզբում Ֆօմէնի շրջանի ազգաբնակութիւնից զէնքեր էին հաւաքում. տեղիս նահանգապետի ձեռք առած միջոցները՝ նրանց պատժելու համար բոլորովին ապարդիւն անցան։ Վերջերս այդ աւազակները, որոնց քանակը 300-ից անցնում է, սկսել են իրանց իշխանութեան տակ գտնված շրջանում՝ կալուածատէրերից դրամ պահանջել. մի քանի կալուածատէրերի էլ բռնել և փրկանք են պահանջում։ Վ.

Ֆ Ե Լ Ի Ե Տ Ո Ն

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՄ ՏԱՏԻՆ

I

Սիրելի տատի.

Գրում ես, թէ ուզում ես գալ Թիֆլիս և տեսնել մեր յայտնի մարդկանց։

Հասկանում եմ քո փափագը։ Երկար տարիներ գիւղում մնալով և Րաֆֆի կարդալով, ինչպէս երևում է, ձանձրացել ես և կամենում ես վերջապէս տեսնել նրանց, որոնց անունը թանգ է քեզ համար։

Բայց, սիրելի՛ տատի, ես խորհուրդ չէի տայ քեզ, որ գաս Թիֆլիս։ Գուցէ հարցնես՝ ինչու։

Ահա թէ ինչու։

Առաջին՝ որ դու յօդացաւ ունես, այստեղ կարող ես մրսել, որովհետև փայտը մարդից թանգ է, իսկ երկրորդ՝ շաքար չի ճարվում, առանց որի դու թէյ չես խմում։

Ահա այս պատճառներով, սիրելի՛ տատի, քեզ խորհուրդ չեմ տալիս այստեղ գալու։

Բայց որովհետև դու շատ ես հետաքրքրվում այստեղի մեծամեծ մարդկանցով, ես կաշխատեմ շաբաթը մի անգամ գրել դրանց մասին։

Առ այժմ դու քո հետաքրքրութեանը բաւարարութիւն կը տաս իմ նամակներով, մինչև ձմեռը անցնի և գուցէ պատերազմն էլ վերջանայ։

Եւ որովհետև, սիրելի՛ տատի, այստեղի մեծ մարդկանցից քեզ ամենից շատ հետաքրքրում է Կարա-Դարվիշը, այդ պատճառով էլ այս առաջին նամակս նրա մասին կը լինի։

Դու Կարա-Դարվիշի միայն անունն ես լսել, բայց իրան չես տեսել։ Ո՜հ, եթէ տեսնէիր, ինձ թւում է թէ, քո յօդացաւը կանցնէր իսկոյն։

Նա մի մարդ է, որի նմանը մեր գիւղում, ի հարկէ, չը կայ։

Երևակայիր, սի՛րելի տատի, մի մարդ, որ ունի սև այծի երկար մազեր, ձմերուկի նման սուր ու փոքրիկ գլուխ և հին ընկոյզի պէս դէմք, իսկ աչքերը նման են եփած պամիդօրի։

Ի դէպ ասեմ, որ հէնց ինքն էլ եփած պամիդօր շատ է սիրում։ Եթէ երբևիցէ գիւղից գալու լինես, նրա համար եփած պամիդօրներ բեր հետդ։

Այդ Կարա-Դարվիշը, ինչպէս գիտես, գրող է։ Իր բոլոր գրուածքներում նա խօսում է տապակած բադերի, ինչ որ դու շատ ես սիրում, և եփած պամիդօրի մասին։

Բացի գրող լինելուց, սիրելի տատի, նա ֆուտուրիստ է։

Դու, ի հարկէ, չը գիտես, թէ ինչ է ֆուտուրիստը։

Դէ ուրեմն լսի՛ր։

Ֆուտուրիստները այնպիսի մարդիկ են, որ ուտում են ամեն ընդեղէն, շատ են սիրում մանաւանդ բողկ. նրանք միշտ պարապ-սարապ շրջում են փողոցներում, քամի կուլ տալիս ու ներշնչվում։ Բացի դրանից՝ նրանք աշխատել չեն սիրում և ապրում են ամեն մէկը իր կնոջ վաստակով։ Այդ ֆուտուրիստներն ունեն շատ երկար ու սրհան լեզու, որի վրա ոչ մի կեղտ չի մնում և խիկոյն թափվում է ամեն մի անցորդի գլխին։

Դրանք շատ պրակտիկոս մարդիկ են և ուժեղ կամքի տէր։

Եթէ դրանց դռնով դուրս անես, լուսամուտով կը մտնեն, եթէ լուսամուտով դուրս անես, երդիկից ներս կընկնեն, ինչպէս մեր լօբին ուտող հաւերը, որոնց դու այնքան ծեծում էիր, բայց երբէք չէին խրատվում։

Իսկ սրանց ծեծել, ի հարկէ, չի կարելի։

Ծեծի փոխարէն այստեղ սրանց երեսին թքում են միայն։

Բայց այդ թուքը նրանք ընդունում են իբրև երկնային պարգև— րև և աշխարհային գերագոյն տուրք։

Ահա այդպիսի մարդիկ են Փուտուրիստները, որոնց պարագլուխն է Կարա-Դարվիշ։

Սիրելի տատի, մեռացայ ասել, որ այդ Կարա-Դարվիշը մկրտվելիս երեք կնքահայր է ունեցել՝ մէկը թուրք, միւսը հայ, երրորդ չերքեզ. դրա համար էլ նա երեք անուն ունի՝ Կարա-Դարվիշ, Յակոբ Գենջեան և Վահագ Նուրեան։

Այս տեղեկութիւնները տուի նրա համար, որ եթէ մի օր տեսնես նրան, երեք անունով էլ կանչես, որովհետև նա սիրում է այդ, դրա համար էլ, մեր գիւղի մանրավաճառ Սարգսի նման, երկու տարին մի անգամ փոխում է իր ցուցանակի ազգանունը, որ մուշտարի գրաւի, բայց ամենքը վատ քսված ներկի տակից կարդում են հին տառերը և երեսին թքում։

Կարա-Դարվիշը, ի հարկէ, մեծ մարդ է. բայց արի տես, որ մեր միւս մեծ մարդիկը՝ չկամութիւնից՝ մեծ չեն համարում նրան։ Այդ տեսնելով, Կարա-Դարվիշն այս երկու օրը պաշտօնապէս իրան յայտարարեց «Հայտնի հայ գրող հրապարակախօս և գեղարուեստ-

[illegible]

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կօզակների գիւղերից մէկում մի կօզակ պահում էր տան բակում սագեր։ Կօզակը օղիի նման խմիչք պատրաստելու համար վերցնում է քիշմիշ, պղպեղ և այլ նիւթեղէն, խառն եփում և քամելուց յետոյ քիշմիշի մնացորդները՝ չէչը դուրս ածում բակը։ Սագերը ագահութեամբ կլանում են քիշմիշի չէչը և լաւ արբում... Արբած սագերը թաւալվում են գետնի վրա ու խոր քնի մէջ ընկնում։ Դուրս է գալիս տանտիրուհին, տեսնում է ընկած սագերին, շատ ախ ու վիշ անում նրանց սատկելու առիթով և հրամայում ծառային փետրել սագերը, գոնէ փետուրները մնտեսելու բարձերի համար։ Ծառան փետրում է սագերին, իսկ մեծ սագի փետրազարդ թևերը կտրում՝ կաh-կարասիի թոզերը մաքրելու համար։ Անցնում է մի քիչ ժամանակ, սագերը արթնանում են զգաստացած և սկսում տարօրինակ կերպով ղըղըրալ, ողբալով իրանց շատ արտասովոր վիճակը, և հաւաքվել տանտիրուհու սենեակի մուտքի մօտ։ Տանտիկինը նոր է հասկանում իր սխալը և մեղադրում ամուսնուն՝ քիշմիշի չէչը դուրս ածելուն համար։

ԿՈՂՄՆԱԿԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳԻՐ.

Թիֆլիս, 19 դեկտ.

[illegible]

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՎԵՐՋ ՄԱՐԴԿԱՆՑ ՏԱՌԱՊԱՆՔՆԵՐԻՆ
ՏՐԻՊԵՐԻ (սուսունակ) ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆԸ

Սուսունակը մի քանիսի կարծիքով անբուժելի հիւանդութիւն է, իսկ մի մասի էլ՝ թէև բուժելի, բայց պահանջում է երկար ու ձիգ ժամանակ և նիւթական մեծ ծախք, բացի բարոյական տանջանքներից։ Այժմ այդ հիւանդութիւնը բըժշկվում է երեք շաբաթվայ միջոցում «Ռապիդ» միջոցով, որ ես եմ հնարել և թոյլ է տրված բժշկական խորհրդով № 1295 վկայականով։

Այս միջոցը հինգ տարվայ ընթացքում բուժել է մի քանի հազար հիւանդների և մեծ անուն հանել թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում։ Բայց մինչև այժմ էլ կան հիւանդներ, որոնք կասկածով են վերաբերվում իմ յայտարարութեանը։

Այս կասկածանքը բնական է, որովհետև վերջին մի քանի տարիներում այդ քան յհրաշագործ» դեղեր են ի վաճառ հանվել, որոնք շուտափոյթ բուժումն են խոստանում, որ հիւանդը կարդալով յայտարարութիւնները ոչ միայն դըժուարանում է դրանցից ընտրել, այլ և սկսում է կասկածել նրանց տուած խոստումների վերաբերմամբ։

Գուցէ շատ հիւանդներ փորձել են մի քանի դեղեր և գուցէ՝ հիասթափվել նրանց ներգործութեան ու խոստումների վերաբերմամբ, բայց դա չէ նշանակում, որ բոլոր դեղերն էլ այդպէս են։ Իմ առաջարկած միջոցը երեք շաբաթվայ ընթացքում բուժում է այս հիւանդութեանը ամենանեխնացած տեսակը։

Հինգ տարվայ ընթացքում ես ստացել եմ մեծաքանակ շնորհակալական նամակներ, որոնք ինձ թոյլ են տալիս յայտնելու, որ «Ռապիդ» գործ ածելու ժամանակ չը բուժելու դէպք չէ եղած և իւրաքանչիւր հիւանդ, որ գործ է ածել երկու կրկնակի սրուակ «Ռապիդ», անպայման առողջացել է, որքան որ հիւանդութիւնը տևած լինէր։

Հիւանդների ուշադրութիւնն եմ հրաւիրում այն հանգամանքի վրա, որ իմ հաւաստիացումը «Ռապիդ» միջոցի մասին և իմ խոստումները ի զուր չեն, ի հաստատութիւն որի Թիֆլիսի բաժանորդներից ամեն մի 2 սրուակ ապսպրողի (բուժման ամբողջ կուրսը) ես ձրի ուղարկում եմ դեղի հետ միասին ՊԱՐՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԹՈՒՂԹ, ՓՈՂԸ ԵՏ ԴԱՐՁՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ, եթէ գրվողը չը բժշկվի։ Այս թղթի պատճէնը այս է.

«Ես, ի ներքոյ ստորագրողս, տալիս եմ այս թուղթը պարոն այս ինչին այն բանի համար, որ ծախելով նրան «Ռապիդ» պրեպարատի 2 կրկնակի սրուակ հոսոբէյի դէմ, երաշխաւորում եմ, որ 20-օրեայ գործածութիւնից յետոյ՝ նրա հիւանդութիւնը բոլորովին կանհետանայ։ Եթէ այդ ժամանակամիջոցում, նրա հիւանդութիւնը, լաբորատորիայում նրա մէզը քննութեան ենթարկելուց յետոյ, բուժված չը լինի, այն ժամանակ 9 ր. պարտաւոր եմ վերադարձնելու»։

Աւելի լաւ հաւօզելու համար ես վճռեցի ամեն մի յայտարարութեան մէջ տեղաւորել նորանոր շնորհակալական նամակներ. Այս նամակների բնականները պահվում են ինձ մօտ և՝ ցանկացողները կարող են միշտ էլ տեսնել։ Այս նամակների իսկութեան համար ես պատասխանատու եմ և դրանց կեղծութիւնը ապացուցանելու դէպքում ես պատրաստ եմ վճարել 1000 ր., որևէ բարեգործական նպատակով։

Մեծ. պ. Դէլամուրէ! Պատիւ ունեմ յայտնելու ձեզ, որ ձեր «Ռապիդ» պրեպարատը 20 օր գործածելուց յետոյ ես ինձ միանգամայն առողջացած եմ զգում, որի համար և արտայայտում եմ ձեզ իմ անկեղծ շնորհակալութիւնը։ Ձեր պրեպարատը կաշխատեմ տարածել իմ ընկերների և ծանօթների շրջանում։ Սրանով վերադարձնում եմ ձեզ ձեր պարտագիրը՝ դրամը վերադարձնելու մասին։ Մնում եմ յարգանքով՝ Ա. Ա.։ Խասաւ-Իւրտ (Տերսկի շրջ.), 5 մարտի 1914 թ.,

Երկու կրկնակի սրուակի և մի արկղիկ պիլիւլների (լրիւ բժշկվելու կուրսը) գինն է 9 րուբլի։ Վերադիր վճարով և ճանապարհածախսով 10 րուբլի։ Վերադիր վճարով ուղարկվում է 3 ր. կանխավճար ստանալուց յետոյ։

Պատուէրները հասցէագրել միմիայն.

Въ Кавказское отдѣленіе Московской лабораторіи М. Деламурэ, Тифлисъ, Эриванск. пл., Пушкинская 3, отд. 2/М, верхній этажъ, противъ Городской Управы, д. Кредитнаго О-ва.

Հեռագրական հասցէն՝

Тифлисъ—Американецъ.

(կ.) 609. 50—16

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԻԱՅՆ ՏՂԱՄԱՐԴԿԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

[illegible]

...սերը, որոնց իւրաքանչիւր ... ական գործարանների յօրինակարգի վրա, այդպիսի սովորութիւնները պէտք է վերագրել մուգ թէյի, սուրճի և այլ վատ սնունդի և այլն և այլն։

Նրանցից շատերը, ովքեր այժմ տանում են կեանքի ամենախիստ պատկերը՝ տառապում են լռութեամբ և լաց են լինում իրանց երիտասարդական սխալների համար, իմ միջոցը տալիս է այն շուտափոյթ ուրախութիւնը, որին նրանք ջերմագին ձգտում են։

«ԱՄՐԻԴԱ»-ն՝ ամեն հասակի համար գործածական է։ «ԱՄՐԻԴԱ»-ն՝ բուժելու աղբիւրն է։ Նա տալիս է սեռական օրգաններին ույժ նոր կեանքի համար։ Անախորժ նշանները, որոնք սովորաբար առաջ են բերում թուլութիւն, անյայտանում են առանց հետքի, չը կայ այլևս ծանրութիւնը, անհանգիստ քունը, տրամութիւն և ուրիշ անհաճոյ զգացողութիւնները։

ՈՒՂԱՐԿՎՈՒՄ Է ՁՐԻ

«ԱՄՐԻԴԱ»-ն թոյլ մարդուն դարձնում է առնական և կայտառ՝ ուղղէս պատանի։ Ով ընկած է յուսահատութեան մէջ, կարող է գրել ինձ, հաստատ հաւատալով, որ կուղարկեմ նրան միջոց, որով նորից կը տայ նրան ոյժ ու ամրութիւն։ Գործածելով այդ միջոցը, դուք կը զգաք 10—30 տարի աւելի երիտասարդ. իւրաքանչիւր ոք, ով դիմում է ինձ, կարող է նկատի ունենալ միշտ լուրջ վերաբերմունք, միայն պէտք է գրել նամակ, ներփակելով 3 հատ 7 կոպ. մարկաներ պօստի ծախքի համար. ես կուղարկեմ «Ամրիդա»-ի նմուշը խնամքով ծրարած՝ այնպէս, որ ոչ ոք չէ կարող իմանալ, թէ ինչ էք ստանում։

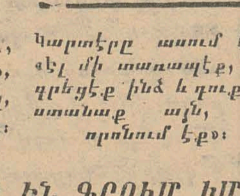

Կարտէրը ասում է.— «Էլ մի տառապէք, այլ գրեցէք ինձ և դուք կը ստանաք այն, ինչ որոնում էք»։

Մեք յետաձգի և անտարբեր մեք վերաբերվի առաջարկիս, այլ շտապեցէք օգտվել յարմար առիթից, որպէսզի առողջանաք։ Իմ հասցէն՝ ГОРАЦІО КАРТЕРЪ, БОЛЬШАЯ ЛУБЯНКА, домъ 14, ОТД. 65, МОСКВА. Խնդրում եմ հասցէները, անուն և ազգանունը գրել ռուսերէն պարզ և որչափ կարելի է մանրամասն և ճիշդ։

ԱՌԱՆՁՆԱՊԷՍ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԴԱՐՁՐԷՔ ԹԷ ԻՆՉ ԵՆ ԳՐՈՒՄ ԻՄ ԳՆՈՐԴՆԵՐԸ

Մեծարգոյ պ. ԳՕՐՍ ԿԱՐՏԷՐ։

«Ամրիդա» հաբը հրաշալի կերպ. ժշկում է սեռական ... ունենալ կնոջս հետ, որ առաջ ունենում էի մեծ դժուարութեամբ նայն էլ հազուագիւտ անգամ «Ամրիդան»-ի գործը կատարեց։ Ընդունեցէք խորին շնորհակալութիւններս։ Կարողէք օգտվել իմ բոլոր նամակներից այնպէս, ինչպէս որ կան։ Ուղարկում եմ իմ լուսանկարը, պատճէնը կարող էք ուղարկել որտեղ ցանկանում էք և ինչպէս կամենում էք։

ԱԼԵՔ. ԵԳՕՐ. ԿՈՒԶՄԻՆ։

Եթէ Ձեր գնորդներից մէկը չէ հաւատում, թող գրի ինձ, ու ես նրան կը գրեմ, թէ ինչեր եմ քաշել։

16 փետրվ., 1913 թ. Ալեք. Եգօրօվիչ Կուզմին.

Տօմսկ, Նիկօլսկայա, 28։

Ցարգելի պարոն ԳՕՐԱՇԻՕ-ԿԱՐՏԷՐ!

Ուղարկում եմ իմ լուսանկարը և տալիս եմ Ձեզ լիաջօրինակարգը (ես դրան հաւատաւ եմ), փորձել եմ ինձ կատար ազատութիւն օգտվելու իմ անունից։ Սատանայ վրա և ահա թէ ինչպէս։ Ես բժշկեցի սերմի ինքնաքամլով Ձեր «Ամրիդա» դեղը, ես գործածեցի 125 հաբ, արտահոսումը, սկսեցի բնականօրէն յարաբերութիւններցից հրաշալի կերպով կազդուրվեց իմ 21 տարվայ քայքայված սեռական օրգանիզմը։ «Ամրիդան»-ն անձնապէս արժէքաւոր միջոց է սեռական թուլութեան և օնանիզմի բըժշկման համար։ Ես շնորհակալական խօսքեր չեմ գտնում Ձեր թանգագին դեղի համար։

Ե. ՊԱԷԳԼԷ։

Ցարգանքներով՝

Ե. ՊԱԷԳԼԷ

Բանցէն, 10 փետրվարի 1911 թ.։

(3, 17.) 908. 3—1

ПРИ ГОНОРРЕѢ

въ острой и хронической формѣ, а также ея послѣдствіяхъ съ громаднымъ успѣхомъ примѣняется испытанный въ теченіе долгихъ лѣтъ препаратъ

„АРМАТИНЪ" А. Я. АКУЛІАНЦА

для внутренняго употребленія. „Арматинъ" совершенно безвреденъ для организма и одинаково успѣшно примѣнимъ къ мужчинамъ и женщинамъ. При употребленіи „Арматина" не требуется никакихъ спринцеваній, промываній, прижиганій, бужированій и т. п.

ПРЕДОСТЕРЕЖЕНІЕ. „Арматинъ" А. Я. Акуліанца вызвалъ на рынкѣ разнаго рода грубыхъ и вредныхъ для организма поддѣлокъ, а потому просятъ г.г. покупателей быть особенно осторожными при покупкѣ и требовать „Арматинъ" только А. Я. Акуліанца съ этикетомъ бѣлая ромашка. Цѣна 1 кор. 1 р. 75 к. Продажа въ аптекахъ по реп. вр. Аптекамъ, аптек. складамъ, лечебницамъ и пр. лечебн. учрежд.—скидка на главн. складѣ А. Я. АКУЛІАНЦА. Москва, Уланскій п. 21.

174. 0—77 (5. կ.)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 թ.

(Դուկիս, Վորոնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

Բ. Ս. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12ժ. փորոտախտ և վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։

Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—$9^1/_2$—2 ժ. ներքին, ջղային և երեխայոց հիւանդութ. և ծախկահատ.։

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի կոկորդի և քթի հիւանդութ.։

Ս. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. երեխ., հիւղ. և շաքար. երեխայոց ներքին և հիւ. և ծաղկահատ.։

ՆՐՆԿՈՆՆԵՐԸ

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—6—7 ժ.

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝ Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

«Մշակի» խմբագրատունը վաճառվում են

ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԿԵՐԸ.

1) Հասարակութեան նեցուկները, Հ. Իբսէնի, թարգ. Լ. Բաբայեանի 50 կ.
2) Նոր կեանքի շեմքում, դրամ.-էտիւդ գաւառ. կեանքից, Ա. Բ-ի 40 կ.
3) Նշանվածներ, պիէս 3 գործ., Ալ. Աբէլեանի . . . . . . 60 կ.
4) Ռստնողներ, 3 գործ., Գ. Բաշինջաղեանի . . . . 50 կ.
5) Կայէնի ճանկերում, դրամա 5 գործ. Ալ. Առաքելեանի . . . 50 կ.
6) Մագդա, դրամա, 5 գործ. Լևոն Մանուէլեանի . . . . . . 40 կ.

Նրանք, որոնք այս գրքերից մի-մի օրինակ կը պահանջեն մեզանից փողը կանխիկ վճարելով, կը ստանան $25^0/_0$ զեղչ և ճանապարհածախսը մեզ վրա։ Վերադիր վճարով պահանջողներին կը լինի միմիայն $15^0/_0$։

Հասցէն՝ Ред. газ. „Мшакъ", Тифлисъ.

ԲԺՇԿ. ՖԵԼԴՇԵՐ Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ

Բժիշկների որոշմամբ՝ սրսկումներ, մասսաժ, ձեռքով էլեկտրականութեամբ. հիմնաւոր բժշկութիւն սուր խրոնիքական օրիպէրի, փափուկ ու կոշտ շանկրի, սեռական թուլութեան եւ անկարողութեան բժշկութիւն նորագոյն դեղերով. բժշկական-առողջապահական խորհուրդներ։ Եկող օտար քաղաքի հիւանդներին առաջնորդում եմ մասնագէտ հմուտ բժիշկների մօտ և ըստ ցանկութեան՝ ինձ մօտ կամ մակերպում եմ կօնսիլիում (բժշկ. խորհրդակցութիւն). Օտարերկրացիներին ուղարկում եմ խորհուրդներ բէցէպտներ 3 րուբլի վճարով։ Գաղթականներին և չքաւորներին խորհուրդը ձրի՝ ինձ մօտ։ Ընդունելութիւնը ամեն օր 3—4 ժամը։ Հասցէս՝ Тифлисъ, Семеновская ул. № 9. Медицинскому фельдшеру А. Г. ЕСАЯНЦУ.

Ինձ մօտ ծախվում են իմ կազմած 1) «Վեներական ախտերի բժշկարան» բացմաթիւ խորհուրդներով ու բէցէպտներով, գ. 1 րուբ. 2) «Փորձառների բժշկարան», անհրաժեշտ ամեն մի ընտանիքի, գ. 50 կ., 3) «Ծխախոտի ակճառ» անէկդոտներ, գ. 20 կ., 4) «Կենդանիների օգնութեան», ծիծաղաշարժ վոդեվիլ, գ. 20 կ., 5) «Բաճճի», գ. 10 կ. Ճանապարհի ծախս 20 կոպէկ։

(Տ. կ.) 311. 100-6

ГЕМОРРОЙ

ЗАПОРЪ

КАТАРРЪ ЖЕЛУДКА

ИЗЛѢЧИВАЕТЪ РАДИКАЛЬНО, ИСКЛЮЧИТЕЛЬНО

Пилюли „КАТАГЕМО"

М. ДЕЛАМУРЕ.

ПРОДАЖА ВЪ ЛУЧШИХЪ АПТЕКАХЪ И ВЪ АПТЕКАРСКИХЪ СКЛАДАХЪ. ИСКЛЮЧИТЕЛЬНЫЙ СКЛАДЪ ДЛЯ ВСЕГО КАВКАЗА ЛАБОРАТОРІЯ М. ДЕЛАМУРЕ ТИФЛИСЪ ЭРИВАНСКАЯ ПЛ. ПУШКИНСКАЯ 3, ВЕРХНІЙ ЭТАЖЪ.

761. 50—16 (Հ. կ.)

ՕԳՏՎԵՑԷՔ ՅԱՐՄԱՐ ԱՌԻԹԻՑ

ՁԵՌՔ ԲԵՐԵԼՈՒ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԷՔԵՐՋԵԱՆԻ

ՀԻՊՆՕՏԻԶՄԻ ԵՒ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՄՏՔԻ ՔԱՋԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ

Գործնական հոգեբանութեան

ԿՈՒՐՍԵՐԸ

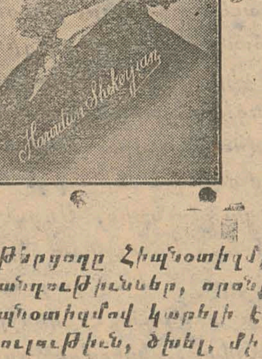

Այս նոր կուրսերը մասնաւորապէս պատրաստված են նպատակով, որ ընթերցողը կարողանայ սովորել հիպնոտիզմը առանց ուսուցչի, առանց մեծ ծախքերի և ամենակարճ միջոցում սակ մաքի ույժով։

Ընթերցողը հիպնոտիզմին տիրապետելուց յետոյ՝ կարող է բուժել զանազան սեռական հիւանդութիւններ, որոնք նշանակված են 32-րդ դասում։

Հիպնոտիզմով կարելի է վերացնել վատ սովորութիւններ երեխաների մէջ. գողութիւն, ծուլութիւն, ծխել, մի խօսքով արմատախիլ անել՝ ինչ որ վատ է, ու ներշնչել որ լաւ է և օգտակար։

Հիպնոտիզմով դուք կարող էք ուղարկել ձեր ենթակային հեռու վայրեր, գտնվում են ձեր սիրելիները և բարեկամները, որ նրանցից տեղեկութիւն բերի ձեզ։

Հիպնոտիզմով դուք կարող էք, բացի գաղտնիքները մեջ թափանցելուց՝ տալ և շեցուցիչ և ծիծաղ առաջ բերող սէանսներ (ներկայացումներ)։ Հիպնոտիզմով դուք կարող էք իմանալ ով է վերցրել ձեր իրերը, կամ ուր էք կորցրել կամ թագցրած իրերի տեղը։

Արժէքի և ուրիշ բացատրութիւնների համար պէտք դիմել նամակով հետևեալ հասցէով. СУСАННА ШЕКЕРЖЯНЪ, Вельяминовская ул. № 22, Тифлисъ.

(կ.) 766. 20—9

! Զգուշացէք կեղծիքներից !

ՊՐՈՎԻԶՕՐ

Г. Ф. Юргенсъ-ի

Բօրաօ-Տիմօլեան Սապօն

Քրտինքի, այրուածքի, պէպէնների, ուգրինների, պզուկների և գլխի խոլերի դէմ։ ՏՈՒԱԼԵՏԱՅԻՆ-ԱՆՈՒՇԱՀՈՏ ՍԱՊՈՆ ԲԱՐՁՐ ՏԵՍԱԿԻ։

Վաճառվում է ամենուրեք.

կտորը 50 կոպէկ, կէս կտորը 30 կոպէկ։

(կ.) Г. 26—17

Ունէ միայն Լօնդոն 1893 թ. — Պահանջել միայն պրովիզոր Г. Ф. Юргенсъ.

ԼՕՌՕ ՏՕՍԱՆ
ՄՍԿ. ՉՄՇԿԵԱՆԻ

1916 թ. ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ

Չը նայելով ամեն բանի թանգութեան, գները չեն աւելացված.

«Ծոցինը» 20 կ., «Սեղանինը» 30 կ.

Պատուէրները առանց կանխավճարի մնում են անկատար, և որպէս զի ժամանակին ստանան, պէտք է շտապեն փաղօրօք յայտնել։

Հասցէն՝ Թիֆլիս, ՄԱԿԱՐ ՉՄՇԿԵԱՆ

(Ե. կ.) 883. 10—7

ԱՌԵՒՏՐԻ ԵՒ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐ. ՄԻՆԻՍՏՐ. ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐՔՈՅ ԳՏՆՎՈՂ

ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

Ն. Ռ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ

(Գոյութիւն ունի 1895 թւից)

ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ ԱՆՁԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

Դասընթացը 4-ամսեայ՝ ամենօրեայ պարապմունքներով։

Խնդիրքների ընդունելութիւնը դեկտեմբերի 15-ից։ Պարապմունքների սկիզբը յունվարի 15-ից 1916 թ.։ Ծրագիրը և կանոնները ուղարկվում և տրվում են ձրի՝ բար՝ կուրսերի դիւանատանը՝ Թիֆլիս, Նիկօլայևսկայա փողոց, № 22, տելեֆոն № 7—44.

(Ե.հ.շ.կ.) 909. 0—6

Типографія Канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.